

SVERIGES EKONOMI

STATISTISKT PERSPEKTIV

- FÖRSTA KVARTALET 2004 -

Ur innehållet:

Avstämning av BNP	4
Rikare hushåll trots ökande skulder	9
Starkt bidrag från exportnettot	16
SCB:s ledande indikatorer pekar uppåt	18
Sysselsättningen fortsätter att falla.....	21
Kalendereffekter på BNP.....	23
Jämförelse av barometerdata – SCB-indikatorer	24
Summary	28

Förord

I följande rapport ges en förklarande analys av konjunkturläget i ekonomin utifrån ett statistiskt perspektiv. Fokus ligger på de senaste kvartalssiffrorna, som nyligen publicerats av nationalräkenskaperna samt primärstatistiken.

Förutom att beskriva den ekonomiska utvecklingen inriktas rapporten på hur statistiken hänger samman och hur den kan tolkas. Syftet är bland annat att informera om konsistens, respektive inkonsistens mellan olika statistikresultat, för att underlätta för användarna av statistiken att tolka den så att de därmed lättare kan bedöma konjunkturläget.

Analysen i rapporten är en vidareutveckling av analyser av den ekonomiska statistiken, som Statistiska centralbyrån löpande genomför i sin roll som statistikproducent.

Enheten för ekonomisk analys vid avdelningen för ekonomisk statistik ansvarar för rapporten. Underlag, synpunkter och analyser har inhämtats från olika statistikområden vid SCB. Rapporten planeras att utkomma fyra gånger per år, dvs. i mars, juni, oktober och december.

Staffan Wahlström
chef för Avdelningen för ekonomisk statistik, SCB

30 juni, 2004

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Avstämning av BNP	4
Internationell bakgrund	5
Finansmarknaden	6
Hushållens konsumtion	8
Offentlig konsumtion.....	11
Fasta bruttoinvesteringar	13
Lagerinvesteringar	15
Export och import.....	16
SCB:s ledande indikatorer.....	18
Branschutveckling	19
Arbetsmarknaden	21
Kalendereffekter på BNP.....	23
Jämförelse av konjunkturindikatorer	24
Summary	28

Sammanfattning

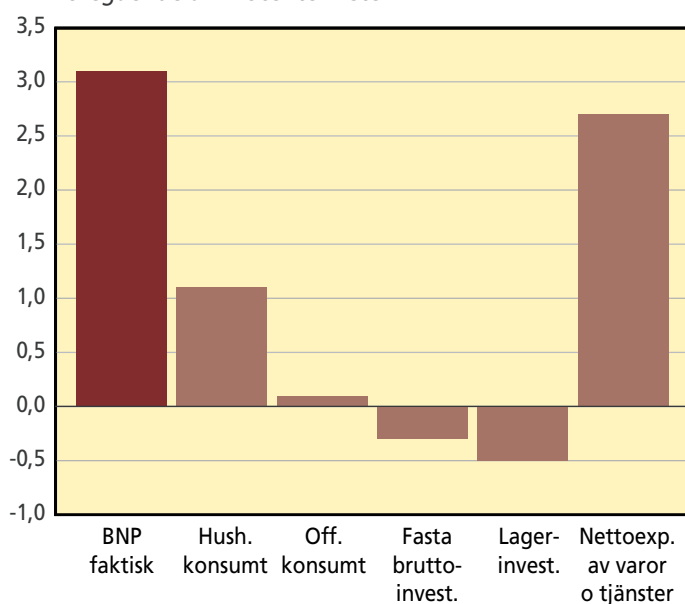
BNP-tillväxten låg under första kvartalet i år på ungefär samma takt som fjärde kvartalet 2003, dvs. på 0,6 procent säsongrensats från föregående kvartal (0,7 % fjärde kvartalet). Flera indikatorer i början av året talade för denna utveckling. I vår förra kvartalsrapport (mars) pekade vi bland annat på att SCB:s aktivitetsindex från januari indikerade att BNP-tillväxten skulle komma att ligga runt 0,6 procent första kvartalet, säsongrensats från föregående kvartal. Utfallet som kom den 9 juni, låg på just 0,6 procent (se vidare sid. 20 om hur beräkningen görs).

Aktivitetsindex för april indikerar nu en uppvarvning i Sveriges ekonomi under andra kvartalet. Uppgången förklaras av en ökad industriproduktion, ett fortsatt stort överskott i handelsnettot och en ökad omsättning inom detaljhandeln. Handelsnettot i maj låg också i nivå med tidigare månader och ännu märks inget uppsving för importen. En snabbare produktionsökning inom industrin, med en uppgång i fler branscher än tidigare, bidrar också till en uppvarvning av BNP-tillväxten. Mellan första och andra kvartalet kan den komma att ligga runt 0,9 procent (se vidare sid. 20).

Det var förändringen av nettot mellan export och import som bidrog till större delen av BNP-tillväxten första kvartalet. Av den faktiska BNP-uppgången med 3,1 procent jämfört med första kvartalet 2003, bidrog nettoexporten med hela 2,7 procentenheter. Bidraget från utrikeshandeln blev särskilt stort eftersom importen steg betydligt svagare än exporten, dvs. med endast 2,2 procent mot 8,2 procent för exporten.

Bidrag till BNP-tillväxten

Förändring kvartal 1 år 2004 jämfört med samma period föregående år. Procentenheter

Den svaga importökningen första kvartalet bör tolkas mot bakgrund av en relativt stark importökning ett år tidigare, då importen av råolje- och petroleumprodukter steg relativt kraftigt i samband med en lageruppbbyggnad och oro inför

det förestående kriget i Irak. Ökningen av varuimporten, exklusive energivaror första kvartalet i år, var 6 procent, enligt utrikeshandelsstatistiken. Om vi inkluderar energivarorna steg varuimporten med endast 2,6 procent. Om vi hypotetiskt antar att varuimporten hade ökat med 6 procent, allt annat lika, hade bidraget från nettoexporten till BNP-ökningen krympt med 1,1 procentenheter. Det betyder inte att BNP hade dragits ned lika mycket, men det illustrerar den betydande inverkan nedgången i importen av energivaror hade på BNP-tillväxten under årets första kvartal.

Förutom den minskade importen av energivaror, bidrog lagerneddragningar samt en fortsatt minskning av industrins investeringar, till den svaga importutvecklingen första kvartalet. Investeringsenkäten från SCB visar att företagen planerar att öka investeringarna, men det är ännu osäkert på vilket av de följande kvartalen som investeringarna kommer att realiseras.

Hushållens konsumtion första kvartalet steg ungefär i samma årstakt som tidigare under 2003, dvs. runt 2 procent per kvartal, räknat i fasta priser. Medan detaljhandeln ökade starkt under första kvartalet i år, minskade hushållens utgifter för el, gas och värme. Under hösten 2003 stagnerade omsättningen i detaljhandeln och bilhandeln minskade. I början av 2004 märks emellertid en återhämtning, både för detalj- och bilhandeln.

Den offentliga konsumtionen ökade med endast 0,4 procent under första kvartalet i år jämfört med samma period förra året. Konsumtion i landstingen var dämpad, medan den minskade för staten.

Medan den faktiska BNP-ökningen första kvartalet blev 3,1 procent, var den kalenderkorrigerade BNP-tillväxten 0,5 procentenheter lägre. SCB räknar för varje kvartal ut vilken effekt kalendern fick på produktionen i olika branscher och på BNP totalt under kvartalet. Däremot görs normalt inga "prognoser" över vad kalendereffekten kan väntas bli för hela året. En skattning utifrån historiska samband mellan antal arbetsdagar och effekten på den faktiska produktionsutvecklingen för BNP totalt indikerar att effekten i år kan komma att ligga runt 0,4 procentenheter på BNP-tillväxten.

Sysselsättningen fortsatte att falla under första kvartalet i år, då antalet sysselsatta var 0,6 procent lägre än första kvartalet i fjol. Både för varu- och tjänsteproducerande branscher inom näringslivet registrerades ett fall. Bilden av att sysselsättningen i de offentliga myndigheterna upphört att öka från och med fjärde kvartalet 2003 kvarstod under första kvartalet i år.

Även antalet arbetade timmar i näringslivet föll första kvartalet, med 0,9 procent kalenderkorrigerat, jämfört med första kvartalet 2003. Det innebär att produktiviteten fortsatte att stiga relativt kraftigt, med 3,7 procent, kalenderkorrigerat. Den faktiska ökningen uppgick till 3,5 procent.

Avstämning av BNP

BNP beräknas från två sidor

BNP beräknas såväl års- som kvartalsvis med hjälp av tillgänglig statistik både från produktions- och användningssidan. Teoretiskt sett skall de båda beräkningarna bli lika, men en differens (restpost) mellan produktions- och användningssideberäkningarna uppstår alltid. Storleken på restposten varierar relativt kraftigt mellan olika beräkningsomgångar. Den var i utgångsläget ovanligt stor inför beräkningen av första kvartalets BNP i år. Medan den första versionen från produktionssidan visade en BNP-ökning med 2,2 procent visade användningssidan en ökning med hela 4,1 procent. I detta läge hade dock revideringar av utrikeshandeln gjorts för 2003 medan de följdkorrigeringar av utrikeshandeln för första kvartalet 2004 som skulle genomföras ännu inte var införda. Det slutliga, avstämda BNP-utfallet för första kvartalet blev en ökning med 3,1 procent jämfört med motsvarande kvartal i fjol. Tidigt i avstämningsarbetet drogs slutsatsen att delar av tjänsteproduktionen visade en orimligt låg utveckling och att lagerförändringen utvecklades annorlunda än vad övriga delar i ekonomin pekade mot och att det därför var inom dessa områden som justeringar behövde göras.

En avstämningsprincip

För att ge en enhetlig bild av det ekonomiska läget så fördelas restposten ut med hjälp av avstämningsjusteringar. Huvudprincipen har under åren varit att användningssidan har bedömts vara mer tillförlitlig än produktionssidan. Detta är särskilt tydligt i kvartalsberäkningarna där information om de olika branschernas förbrukning saknas och förädlingsvärdet därför i huvudsak skattas med utvecklingen av produktionsvärdet. Detta förhållande förhindrar emellertid inte att justeringar även görs på användningssidan.

För år 2003 har det statistiska underlaget från produktionssidan bedömts som mer tillförlitligt och avstämningsjusteringarna har därför i huvudsak gjorts på användningssidan. Det beror på den osäkerhet som uppstod när nya insamlingsmetoder avseende utrikeshandeln med tjänster infördes. SCB sammanställer från och med 2003 på uppdrag av Riksbanken uppgifterna om export och import av tjänster med hjälp av ett statistiskt urval av företag. Riksbanken samlade tidigare in uppgifterna dels i form av betalningsanmälningar, dels via direktundersökningar av vissa större företag. I vilken utsträckning ett tidsseriebrott föreligger på grund av den nya hanteringen är under utredning men tills vidare saknas möjlighet att närmare uttala sig om dess storlek.

På grund av osäkerheten i tjänstehandeln har avstämningskorrigeringarna därför till stor del lagts på export och import av tjänster för år 2003. För första kvartalet 2004 gäller att eftersom insamlingen av uppgifter om tjänstehandeln med

utlandet är jämförbar med de metoder som tillämpades första kvartalet 2003 så har avstämningen nu återigen skett med utgångspunkt från att användningssidan är mer pålitlig än produktionssidan.

Tabellen nedan visar utvecklingstalen för BNP och dess olika delar, dels enligt den första sammanställningen av BNP för första kvartalet 2004 samt det slutliga, avstämda utfallet, som publicerades den 9 juni.

Avstämningen av första kvartalet 2004

Beräkningarna från användningssidan visade i utgångsläget en utveckling som var en procentenhet högre jämfört med de nu publicerade resultaten. Skillnaden är i huvudsak en följd av avstämningsjusteringar för lager och de följdkorrigeringar som gjordes för utrikeshandeln efter revideringarna av 2003. Men det är även en följd av att kompletterande information om hushållskonsumtion och investeringar inkom under arbetets gång.

För första kvartalet 2004 har de ursprungliga produktionsberäkningarna justerats upp för ett antal tjänstebranscher, medan lager och export justerats ner och tjänsteimporten höjts på användningssidan¹.

Avstämning av första kvartalet 2004, faktisk volymutveckling

	Första version	Publicerad version	Diff
Hushållens konsumtionsutgifter	2,1	2,3	0,2
Offentlig konsumtion	0,4	0,4	0,0
Fast bruttoinvestering	-1,5	-2,1	-0,6
Lager (effekt på BNP-förändring)	0,0	-0,5	-0,5
Export	8,5	8,2	-0,3
Import	1,4	2,2	0,8
BNP från användningssidan	4,1	3,1	-1,0
Förädlingsvärde industri	8,7	8,7	0,0
Förädlingsvärde övr. varuprod.	1,0	1,0	0,0
Förädlingsvärde tjänsteprod.	0,0	1,7	1,7
Produktionssida totalt	2,2	3,1	0,9

¹ För en mer utförlig redovisning av den senaste avstämningen i nationalräkenskaperna, se SCB:s hemsida www.scb.se under Nationalräkenskaper, kvartalsvis, wordfilen "Avstämningskorrigeringar" (<http://www.scb.se/statistik/NR/NR0103/2004K01/avst041.doc>)

Internationell bakgrund

Världsekonomin tycks nu definitivt vara på väg upp ur den konjunktursvacka som rått sedan millennieskiftet. Den ekonomiska tillväxten accelererade tydligt under första kvartalet i både Asien och Nordamerika. Euroområdet släpar fortfarande efter men även här kan en uppgång nu skönjas.

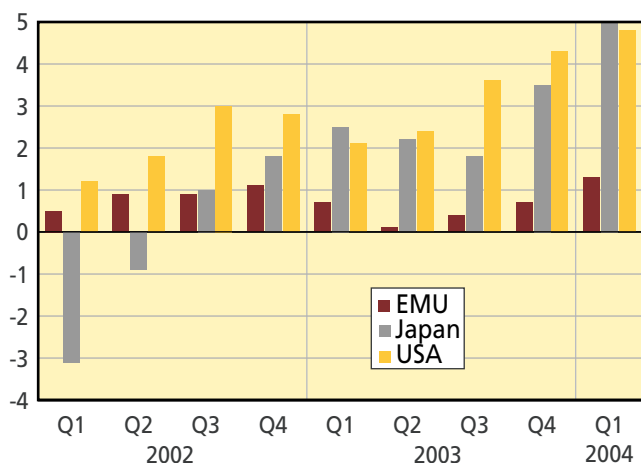
För att ge lite perspektiv på det första kvartalets tillväxtstatistik bör vi påminna oss om att den internationella lågkonjunkturen 2001–2003 inte har varit särskilt djup jämfört med tidigare konjunkturedgångar. Däremot har svackan varit relativt långvarig och haltande, vilket lett till svagare arbetsmarknad än väntat. Denna speciella karaktär hos konjunkturförloppet sammanhänger med flera omständigheter.

För det första har den lätta penningpolitiken lett till extremt låg räntenivå vilket särskilt stimulerat den privata konsumtionen. I många länder har också skattesänkningar gett en liknande effekt. Eftersom den privata konsumtionen väger så tungt har resultatet blivit att en recession kunnat undvikas under konjunktursvackan. Detta gäller i stort sett alla länder utom Japan som varit inne i en långvarig stagnationsperiod sedan början av 1990-talet.

Å andra sidan har den internationella svackan präglats av en kraftig nedgång av investeringsaktiviteten, mer i linje med tidigare lågkonjunkturer. Bakgrunden är den långvariga och kraftiga uppgångsfasen i samband med IT-boomen, som delvis ledde till överinvesteringar och försvagade balansräkningar på många håll. Företagens ansträngningar att sanera sina balansräkningar har nu pågått i flera år och dämpat såväl investeringar som nyanställningar. Den internationella handeln med investeringsvaror har också påverkats negativt. Dessutom har en tendens till ökad produktivitetstillväxt till följd av fler faktorer skjutit på en uppgång av både sysselsättningen och investeringar, exempelvis i USA, där sysselsättningen började stiga ordentligt först i början av 2004.

BNP-tillväxt i USA, Japan och EMU

Procent

Källa: Ecwin

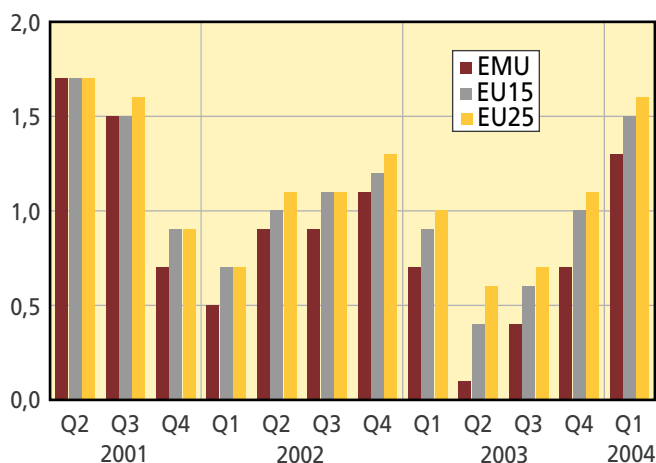
Data t.o.m. första kvartalet 2004

Slutresultatet har blivit en påtaglig nedgång för industri-sektorerna, inte minst IT- och telekomsektorn, samt för byggverksamheten i många länder. Däremot har handel och privata tjänster relaterade till den privata konsumtionen utvecklats stabilt.

Slutligen finns det flera omständigheter som har påverkat det haltande konjunkturförloppet för världsekonomin åren 2001–2003. Det är terrordåden den 11 september 2001 som följdes av finans- och penningpolitiska stimulanser. Konjunkturen blev åter svagare 2002, med diverse företags-skandaler och tungt börsfall samt Irakkriget och SARS-epidemin 2003. Sedan ett år tillbaka har dock en påtaglig återhämtning pågått i Asien, Nordamerika och delar av Europa. Nu verkar den komma också till Japan och euroområdet.

BNP-tillväxt i EMU, EU15 och EU25

Procent

Källa: Ecwin

Data t.o.m. första kvartalet 2004

I EU är utvecklingen starkare i periferin än i centrum. Storbritannien och Irland har knappast haft någon lågkonjunktur och utvecklingen är också bättre i Spanien, Grekland och norra Europa. I Östeuropa har de flesta länder som nu blivit nya EU-medlemmar noterat hög tillväxt, bland annat som en följd av den starka utvecklingen i Ryssland. Däremot har det gått sämre i de största EU-länderna i centrala Europa; Tyskland, Frankrike och Italien. Strukturella problem finns på flera områden och de stora underskotten i de offentliga finanserna hindrar finanspolitiska stimulanser även i fortsättningen. I diagrammet ovan redovisas BNP-tillväxten de senaste två åren i euroområdet, de 15 EU-länderna samt i det nya utvidgade EU med 25 medlemsländer. Den starkare utvecklingen i Danmark, Storbritannien och Sverige drar upp den genomsnittliga tillväxten de senaste kvartalen med ungefär en kvarts procentenhet för EU15. De tio nya EU-länderna från maj utgör en knapp femtedel av EU25, så deras snabbare BNP-tillväxt höjer den genomsnittliga tillväxten med någon tiondel.

Det pågår således en konjunkturuppgång i världsekonomin och utvecklingen under första kvartalet bekräftar att åter-

hämtningen fortsatt på en bredare bas sedan bottenläget andra kvartalet 2003. I tabellen över BNP-utvecklingen under första kvartalet i år redovisas olika sätt att mäta tillväxten i ett antal viktiga länder.

Det vanligaste sättet att mäta ökningstakten för BNP är att jämföra varje kvartal med samma kvartal ett år tidigare (den första kolumnen Y/Y i tabellen) baserat på icke säsongrensade uppgifter. Normalt bör de dock som i Sverige vara dagkorrigerade så att kvartalsvisa jämförelserna baseras på lika många arbetsdagar (se närmare artikel på sid. 23). Problemet med denna metod är att den procentuella förändringen ofta säger mer om vad som hände för ett år sedan än under det aktuella kvartalet. Ofta kan det råda speciella förhållanden som då påverkar basen för procentberäkningen.

Ett annat sätt att beräkna ökningstakten jämfört med motsvarande kvartal ett år tidigare är att utgå från säsongrensade BNP-tal (Y/Y SA). Det verkar som om ett stort antal länder publicerar sådana ökningstakter snarare än enligt den tidigare nämnda metoden. Här bör betonas att sättet att säsongrensa kan skilja sig åt mellan länderna. Som synes ger de två metoderna att beräkna den årsvisa förändringen (Y/Y) ofta ungefär samma resultat, vare sig man utgår från orensade eller säsongrensade data. I några länder, t ex Tyskland, är det dock relativt stora skillnader mellan dessa två alternativ.

Det tredje etablerade sättet är att göra tillväxtjämförelser är mellan på varandra följande kvartal. Då måste givetvis säsongrensade BNP-uppgifter användas, eftersom säsongsvängningarna ofta är 5–10 procent. I den tredje kolumnen redovisas förändringstal mellan fjärde kvartalet 2003 och första kvartalet 2004 (Kv/Kv SA). (För att använda en matematisk term kan man säga att det liknar derivatan på tillväxtkurvan i just det kvartal man mäter). Beroende på vilken säsongrensningssmetod som används kan emeller-

tid resultaten svänga kraftigt från kvartal till kvartal. Ofta svänger det också mer i små länder än i stora.

Därför är det ovanligare att man använder metoden i fjärde kolumnen, det vill säga den kvartalsvisa utvecklingen uppblåst fyra gånger till årstakt. Detta ger mycket stor känslighet för underlaget och val av säsongrensningssmetod, och revideringarna blir därmed ofta större. Icke desto mindre är denna metod den etablerade i USA. Ibland blir dock resultaten missvisande, som t ex tredje kvartalet 2003 för USA-ekonomin då tillväxten mätt på detta sätt blev hela 8,2 procent. Se också siffran för Grekland i tabellen.

Sensmoral: Var vaksam om hur media rapporterar data över BNP-tillväxten från olika länder. Metodskillnaderna är många och flera av måtten i tabellen blandas friskt.

BNP-tillväxt första kvartalet 2004 i olika länder

	Y/Y	Y/Y SA	Kv/Kv SA	Årstakt
USA		4,8	1,0	3,9
Japan	5,6	5,0	1,5	6,1
EMU-länder	2,0	1,3	0,6	2,4
Tyskland	1,5	0,7	0,4	1,8
Frankrike		1,7	0,8	3,1
Italien	0,9	0,8	0,4	1,8
Spanien	2,9	2,8	0,6	2,6
Nederländerna	0,8	0,5	0,4	1,7
Belgien	3,0	2,0	0,7	3,0
Grekland		4,0	2,9	12,1
Finland	2,7	2,4	0,7	3,0
UK		3,0	0,6	2,5
Sverige	2,6	2,4	0,6	2,4
Danmark	1,3	1,1	0,6	2,3
EU 15	2,3	1,5	0,6	2,3
EU 25	2,4	1,6	0,9	3,5
Norge	3,2	2,9	1,0	3,9

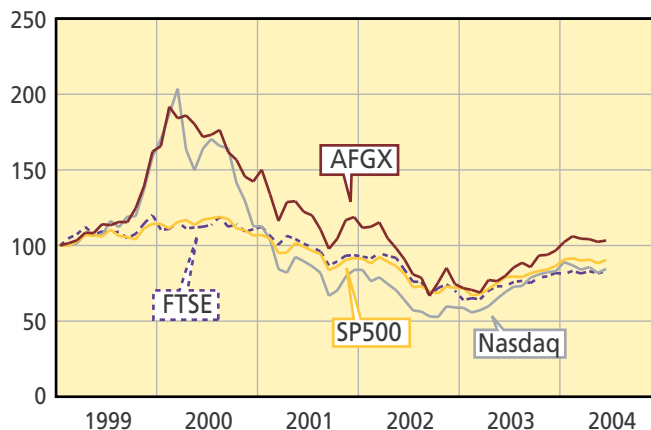
Finansmarknaden

Stockholmsbörsen förhållandevis stark i år

Stockholmsbörsen steg i följd med omkring 30 procent. Den fortsatte uppåt i början av året, men har därefter visat en oregelbunden tendens och Affärsvärldens generalindex (AFGX) var den 21 juni cirka 7 procent över nivån vid årsskiftet. Utvecklingen hittills i år har varit något bättre än den på flertalet av de stora börserna.

Kursutvecklingen på några aktiebörser

Index januari 1999=100. Slutet av respektive månad, utom Nasdaq där siffrorna avser månadsgenomsnitt

Källa: Ecowin

Data t.o.m. juni 2004

Standard & Poor 500 samt Londonbörsens enligt FTSE 100 har under samma tid ökat marginellt, medan Nasdaq sjunkit med någon procent. Tokyobörsen, där uppgången kom något senare än på många andra börser, har stigit cirka 9 procent enligt Nikkei 225, medan Hongkongbörsen enligt Hang Seng gått ned drygt 5 procent sedan årsskiftet. Börskurserna har under våren varit satta under press, framför allt av de stigande oljepriserna samt av stigande långräntor.

Telekomsektorn har sedan årsskiftet stigit mest på Stockholmsbörsen med knappt 15 procent, medan flertalet övriga branscher haft mera måttliga uppgångar. IT-branschen har varit oförändrad hittills under året, medan läkemedelsbranschen stigit 8 procent. För tjänsteföretagen har index sjunkit omkring 4 procent och för branschen media och underhållning har nedgången varit 13 procent.

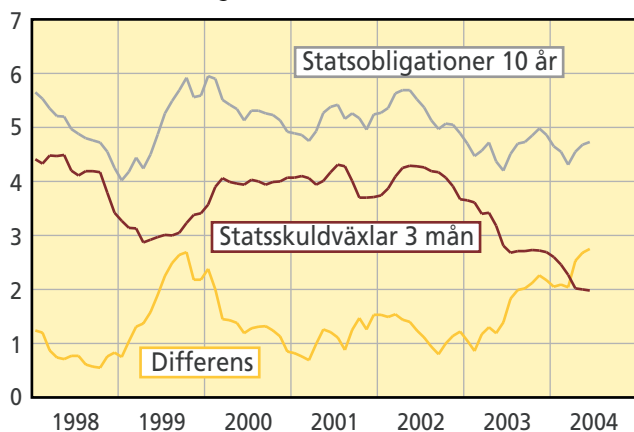
Fortsatt nedgång för korta räntan

Den amerikanska styrräntan har legat fast på 1 procent sedan förra sommaren, liksom euroräntan som varit oförändrad på 2 procent. Tremånadersräntan har, efter att ha legat under 1 procent sedan mitten av förra året, däremot börjat klättra snabbt uppåt. Den låg den 21 juni på 1,27 procent. Även euroräntan har visat tecken på att stiga, dock inte i samma takt.

Den långa räntan i USA, som i början av året var sjunkande, har på senare tid, under påverkan av stigande sysselsättning och ett något ökat inflationstryck, åter börjat stiga, från 4,25 procent vid årsskiftet till 4,69 procent i juni. Förväntningar finns nu om att den amerikanska centralbanken, mot bakgrund av det ljusnande konjunkturläget och under förutsättning att arbetsmarknadsläget visar en varaktig förbättring, kan komma att höja styrräntan den 30 juni.

Kort och lång ränta för Sverige

Procent. Månadsgenomsnitt

Källa: Riksbanken, Ecwin

Data t.o.m. juni 2004

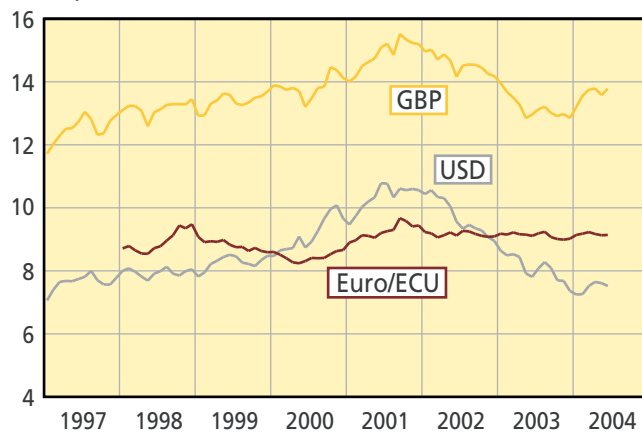
Den 11 februari sänkte Riksbanken den svenska styrräntan med 0,25 procentenheter till 2,50 procent och den 7 april följde man upp med en ny sänkning, denna gång med en halv procentenhet till 2 procent. De svenska korträntorna har fortsatt ned efter årsskiftet och tremånadersräntan låg den 21 juni på 1,98 procent, en nedgång från 2,65 procent vid årsskiftet. Ännu har det inte funnits någon märkbar tendens till att den ska följa de internationella räntorna uppåt. Riksbanken förväntas, mot bakgrund av det svaga inflationstrycket och situationen på arbetsmarknaden, hålla styrräntan oförändrad åtminstone fram till hösten. På ett års sikt förväntas den av de flesta bedömare ligga något högre än för närvarande.

Kronan ganska stabil mot euron

Kronan har inte rört sig mycket gentemot euron under våren. Det skiljer endast ett par procent mellan högsta och lägsta kurs. Mot dollarn har rörelserna varit större. Det senaste halvåret har inneburit en förstärkning av dollarn i storleksordningen 5 procent gentemot kronan. Den 21 juni kostade dollarn 7,57 kr och euron 9,14. TCW-index stod den 21 juni i 127,19, en försvagning från 124,61 per den sista december i fjol.

Valutakurser

Månadsgenomsnitt. Kronkurs i förhållande till respektive valuta

Källa: Riksbanken

Data t.o.m. juni 2004

Hushållens konsumtion

Stabil utveckling

Hushållens konsumtion visade en fortsatt stabil utveckling under första kvartalet i år. Jämfört med motsvarande period 2003 var ökningen 2,3 procent i fasta priser. Det är en siffra som ligger väl i linje med de ökningstal som gällt sedan andra halvåret 2002 (pendlande runt två procent per kvartal). Studerar man utvecklingen för några huvudgrupper framträder dock en bild med relativt kraftiga förändringar under första kvartalet. Detaljhandeln ökade starkt (+5 %) medan hushållens utgifter för el, gas och värme minskade med 4 procent. Även de två föregående kvartalen uppvisade minustal för energiförbrukningen (-9 % respektive -1 % jämfört med motsvarande kvartal ett år tidigare). Transporter och fordon utvecklades svagt under första kvartalet, efter en period med relativt positiv utveckling. Nybilsregistreringarna har dock ökat kraftigt hittills i år.

Prisfall ger ökad volym

När det gäller detaljhandelsförsäljningen kan noteras att konsumtionen av audio, foto och datorutrustning (elektronikhandeln) visar en fortsatt mycket stark utveckling (+20 % under första kvartalet). Det var sjunde kvartalet i rad med ökningstal överstigande 10 procent. Prisfallen inom branschen innebär dock att den redovisade volymökningen till övervägande del kan hänföras till högre kvalitet och att fler enheter kan säljas. Vi spenderar alltså inte mer av våra disponibla inkomster på att konsumera audio, foto och datorutrustning än tidigare. I löpande priser har konsumtionen ökat i långsam takt de senaste åren.

Systembolagets försäljning minskar och försämrar bytesbalansen

Inköpen av öl, vin och sprit från Systembolaget har minskat det senaste året, särskilt av sprit. De nya införselreglerna vid årsskiftet har ytterligare accentuerat nedgången. I volym handlar det om en minskning av spritförsäljningen med 14 procent första kvartalet.

Ett inte alltför djärvt antagande är att tappet i Systembolagets försäljning minst motsvarar en ökad införsel från utlandet. Inköp av varor i utlandet redovisas i betalningsbalansstatistiken och i nationalräkenskaperna som "resevaluta" respektive "hushållens konsumtion i utlandet". Alla transaktioner som innebär att resevaluta växlas från svenska kronor till utländsk valuta – vare sig det sker i Sverige eller utlandet, kontant eller på kort, legalt eller illegalt – registreras som att hushållen konsumerat varor och tjänster i utlandet. En ökning av konsumtionen i utlandet bokförs i betalningsbalansen som en ökad tjänsteimport, vilket innebär en försämring av bytesbalansen.

Det kan därför vara intressant att jämföra utvecklingen av Systembolagets försäljning med utvecklingen av hushållens konsumtion i utlandet för att därigenom få en uppfattning av

omfattningen av den ökade införseln. Det kan konstateras att växlingen av resevaluta (konsumtionen i utlandet) ökat kraftigt första kvartalet i år (+15 % i volym jämfört med motsvarande kvartal 2003). Det är dock inte möjligt att direkt spåra effekterna av den ökade införseln av alkohol i siffrorna. Andra faktorer betyder sannolikt mer för utvecklingen det senaste året, t.ex. den låga nivån på utlandsresandet förra vintern på grund av oron inför Irakkriget.

Hushållens konsumtionsutveckling under 2003 samt första kvartalet 2004

Jämförelser med motsvarande kvartal föregående år

Hushållens konsumtion	Volymutveckling, %				Miljarder kr	
	2003 kv 1	kv 2	kv 3	kv 4	2004 kv 1	Löpande pris kv 1
"Detaljhandel" ¹	2,7	3,4	3,9	3,7	4,8	96,3
Energi	5,9	3,5	-1,3	-8,9	-4,1	26,8
Transporter, fordon	4,1	2,4	2,6	2,2	-1,0	33,9
Övrigt	0,0	-0,1	1,8	1,8	2,2	142,1
Summa	1,8	1,5	2,5	1,8	2,3	299,1

Splittrad bild av detaljhandeln

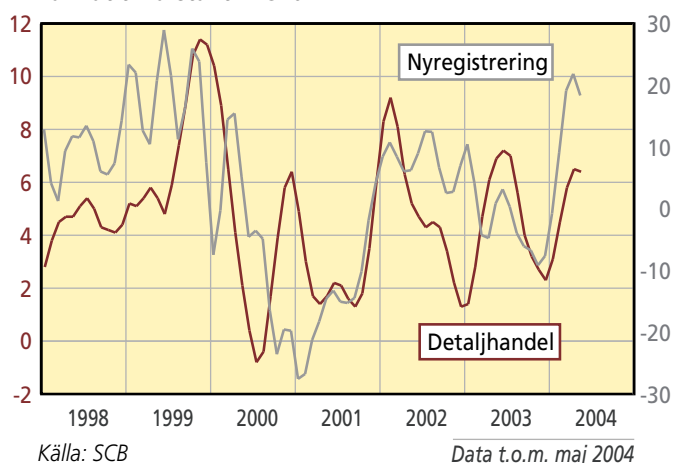
Efter det starka första kvartalet framträder en mer splittrad bild av detaljhandelsförsäljningen i april och maj i år. De kraftiga kalendereffekterna innebär dock att tolkningen av månadsvisa utvecklingstal blir särskilt osäker. Jämfört med motsvarande period 2003 utvecklades således detaljhandelsförsäljningen ganska svagt i april i år (+3,5 %) men starkt i maj (+5,4 %). Nedgången i Systembolagets försäljning fortsatte (-11 %) i april men bromsades upp något i maj (-5 %). Starka försäljningsökningar noterades för kläder, skor, sport och fritidshandel samt byggvaror (runt 15 %). Även elektronikhandeln steg kraftigt, men där var det som vanligt de fallande priserna som gav den höga tillväxten (mer än 20 %). Bilförsäljningen ökade kraftigt (+8 %) i april men föll tillbaka i maj (-7 %).

Studerar man förändringarna i förhållande till föregående månad, i fasta priser, uppräknat i årstakt, framträder dock en bild med kontinuerligt stigande detaljhandelsförsäljning sedan årsskiftet. Se diagram nedan. Särskilt bilförsäljningen har ökat kraftigt efter en svag utveckling under i stort sett hela förra året. Nyregistreringarna som vände uppåt i januari i år fortsatte att öka månad för månad t.o.m. april.

¹ Begreppet "detaljhandel" är inte definierat i nationalräkenskaperna. I tabellen ingår viktigare detaljhandelsvaror inklusive alkoholhaltiga drycker och tobak, däremot inte apoteksvaror.

Total detaljhandel och nyregistrering av personbilar

Förändring från föregående månad i procent, uppräknat till årstakt. Trend

Olika konsumtionsposters bidrag till BNP-tillväxten

I våra tidigare rapporter har förts ett resonemang om att det egentligen inte går att mäta konsumtionens (och andra poster på användningssidan) faktiska bidrag till BNP-tillväxten med nuvarande statistikunderlag. De olika konsumtionsposterna måste i så fall rensas från importinnehållet i produkterna. Ändå kan det finnas analytiska skäl för att redovisa "bidragen", t.ex. för att visa den totala efterfrågetillväxten i ekonomin. När vi fortsättningsvis använder begreppet "bidrag till BNP-tillväxten" är det i betydelsen beräknings- eller efterfrågekomponenternas bidrag till BNP-tillväxten.

Av tabellen nedan framgår att i likhet med tidigare motsvarar hushållens konsumtion ungefär halva BNP-tillväxten. (BNP steg med 3,1 % första kvartalet medan konsumtionen ökade med 2,3 % vilket gav ett totalt bidrag på 1,1 procentenhet till BNP-förändringen). Detaljhandeln gav det största bidraget av de olika konsumtionslagen medan hushållens utgifter för energi gav ett förhållandevis kraftigt negativt bidrag till efterfrågetillväxten.

Olika konsumtionsposters bidrag till BNP-tillväxten

Förändring i procent jämfört med året innan

Poster som gav största bidragen till BNP-tillväxten...

	År 2003			År 2004	
	kv1	kv 2	kv3	kv 4	kv 1
Hushållens konsumtion totalt	0,9	0,7	1,3	0,9	1,1
"Detaljhandel"	0,4	0,5	0,6	0,6	0,7
Rekreation o kultur	0,2	0,2	0,2	0,4	0,3
Konsumtion utomlands	-0,3	-0,2	0,1	0,1	0,3

... och poster som ger negativa bidrag till BNP-tillväxten

	År 2003			År 2004	
	kv1	kv 2	kv3	kv 4	kv 1
El, gas, olja, fjärrvärme	0,2	0,1	0,0	-0,3	-0,2
Alkohol	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
Transporter, fordon	0,2	0,2	0,2	0,1	-0,1

Osäkert om inkomster och sparande

Det saknas ännu aktuella uppgifter om hushållens (och även andra sektors) inkomster och sparande.

Detta gäller framför allt de kvartalsvisa beräkningarna och särskilt de avseende första kvartalet. Analyser av hushållens konsumtion i ljuset av hur inkomster och sparande har utvecklats blir därför mer osäkra. Det innebär också att det blir svårt att göra meningsfulla konsistensprövningar av konsumtionen.

En alternativ möjlighet att få en uppfattning om utvecklingen av hushållssparandet är att använda finansiella sparbarometer och Sparbarometer. Här visas hushållens finansiella sparande och förmögenhet uppdelad på olika sparkomponenter och låneinstrument. Problemet är här att det är dålig överensstämmelse mellan den finansiella och den reala beräkningen av sparandet (se t.ex. föregående kvartalsrapport och SCB:s rapportserie Bakgrundsfakta 2004:04).

Under antagande att hushållens inkomster inte förändrats i någon avgörande grad under första kvartalet i kombination med en förhållandevis hög konsumtion borde sparandet ha minskat. Finansiella sparbarometer ger också stöd för att sparandet möjligen kan ha fallit något jämfört med första kvartalet 2003. Försäkringssparandet noterar åter en uppgång efter de senaste kvartalets svaga utveckling. Nedgångarna ligger på det ränterelaterade sparandet, medan det aktierelaterade visar en stark uppgång.

Hushållens sparande och förmögenhet

Miljarder kronor

	Transaktioner ¹		Ställning ²	
	1 kv 2003	1 kv 2004	mar -03	mar -04
Bankinlåning	13,0	10,5	550,9	578,9
Obligationer	4,5	-4,1	99,3	92,9
Aktier och fonder	-0,2	8,2	1 094,4	1 429,4
Försäkringssparande	24,6	28,4	1 292,0	1 398,2
- individuellt	10,3	13,6	832,5	878,2
- kollektivt	14,3	14,8	459,5	520,0
Övrigt	7,3	-12,2	127,7	120,3
S:a finansiella tillggr.	49,2	30,8	3 164,3	3 619,7
Skulder	25,9	15,0	1 381,6	1 499,8
därav bostadsinstitut	20,4	20,2	768,5	860,4
Finansiellt sparande	23,3	15,9	1 782,7	2 119,9

Källa: Finansiella sparbarometer/Sparbarometer. Värdena är preliminära.

Rikare hushåll, trots ökande skulder

De låga räntorna har medfört en stimulans till ökad skuldsättning för de svenska hushållen. Skuldkvoten (skulder i förhållande till tillgångar) har dock börjat sjunka det senaste året tack vare stigande fastighetsvärden samt uppgången på börsen.

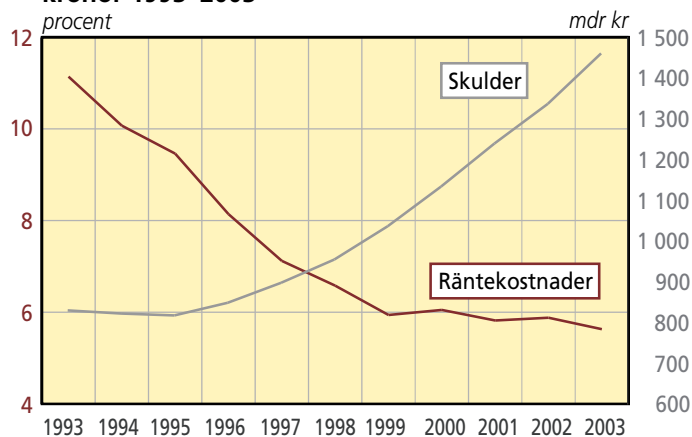
Under de senaste åren har de svenska räntorna fallit väsentligt. Detta har kommit de svenska hushållen till del genom att kostnaderna för räntebetalningar har sjunkit. Tillsammans

¹ Med transaktioner avses nettoköp/nettoförvärv av finansiella tillgångar och skulder. Kapitalvinster och andra värdeförändringar ingår ej.

² Marknadsvärde eller motsvarande i slutet av december respektive år.

med en stigande disponibel inkomst har hushållens kostnader för att vara skuldsatta relativt sett minskat över tiden trots att skuldsättningen stadigt har ökat. För 10 år sedan, vid utgången av 1993, motsvarade ränteutgifterna drygt 11 procent av hushållens disponibla inkomst. Idag har den kvoten sjunkit till under 6 procent, trots att hushållens skulder har ökat betydligt.

Hushållens räntebetalningar i förhållande till disponibel inkomst samt totala skulder i miljarder kronor 1993–2003

Källa: Finans- och nationalräkenskaper

Den senaste tidens stigande börskurser och prisökning på bostadsrätter har medfört att hushållens finansiella förmögenhet stigit. De samlade finansiella tillgångarna uppgick till 3 620 miljarder kronor vid utgången av mars 2004 enligt SCB:s Finansräkenskaper. Under första kvartalet i år ökade hushållens finansiella tillgångar med 118 miljarder. Av ökningen består 16 miljarder av nysparande i olika former medan merparten, 102 miljarder, huvudsakligen utgörs av värdeökningar på aktier, fondandelar samt bostadsrätter, en trend som gäller de senaste kvartalen. Det är också viktigt att komma ihåg att tillgångarna i form av tjänstepensioner, vilka utgörs av arbetsgivarnas avsättningar för de anställdas pensioner, inte är omedelbart likvida utan betalas ut först i samband med pension.

Hushållens tillgångar

Ställningsvärden miljarder kronor

	År 2003				År 2004
	kv1	kv 2	kv3	kv 4	kv 1
Inlåning, sedlar och mynt	659	677	695	683	689
Obligationer	99	95	96	101	93
Aktier, svenska o utländska	311	358	380	428	475
Värdepappersfonder	321	355	374	404	431
Räntefonder	26	28	28	29	30
Aktiefonder	179	205	218	240	260
Andra fonder	38	40	39	41	44
Utländska fonder	78	83	88	94	97
Bostadsrättsandelar	462	489	499	497	523
Försäkringssparande					
– individuellt	832	843	851	865	878
– tjänstepensioner	460	475	490	506	520
Övriga finansiella tillgångar	20	19	18	18	10
Finansiella tillgångar	3 164	3 309	3 402	3 502	3 620
Småhus och fritidshus	1 457	1 490	1 522	1 536	1 564
Totala tillgångar	4 621	4 799	4 925	5 038	5 184

Källa: Finansräkenskaper samt kalkyler

Tar man även hänsyn till hushållens innehav av småhus ser förmögenhetsutvecklingen ännu starkare ut. Det som också är värt att notera är att förmögenheten till mer än hälften är exponerad mot tillgångar som varierar med tillgångspriserna. Av de totala tillgångarna inklusive småhus på 5 184 miljarder kronor utgörs drygt 15 procent av aktierelaterade tillgångar samt 40 procent av småhus och bostadsrätter, vilka snabbt kan falla i värde vid plötsliga ränte- och prisförändringar.

Hushållens totala skulder uppgick vid utgången av första kvartalet 2004 till 1 500 miljarder kronor. Den ojämförligt största delen av dessa skulder består av krediter i bostadsinstitut med säkerhet i småhus och bostadsrätter. Bankerna följer därefter som näst största kreditgivare till hushållen. Även banklånen har till viss del hus eller bostadsrätter som säkerhet. Hushållens skuldutveckling och fördelning mellan olika typer av kreditgivare framgår av nedanstående tabell.

Hushållens finansiella skulder

Ställningsvärden miljarder kronor

	År 2003			År 2004	
	kv1	kv 2	kv3	kv 4	kv 1
Lån	1 355	1 386	1 414	1 453	1 476
Offentlig sektor (inkl. CSN)	159	160	161	164	166
Banker	294	294	295	299	300
Bostadsinstitut	769	793	816	840	860
Företags- o kommuninstitut	54	56	57	58	58
Finansbolag m.fl.	55	58	61	67	68
Utlandet	25	24	24	24	24
Övriga skulder	27	30	30	32	24
Skulder totalt	1 382	1 415	1 444	1 485	1 500

Källa: Finansräkenskaper

De låga räntorna har dels gjort det möjligt för hushållen att finansiera allt dyrare småhus och bostadsrätter, dels stimulerat privat konsumtion via jämförelsevis billiga korta krediter. Det gäller inte minst köp av datorer och andra elektronikprodukter som ofta finansieras genom krediter från finansbolag.

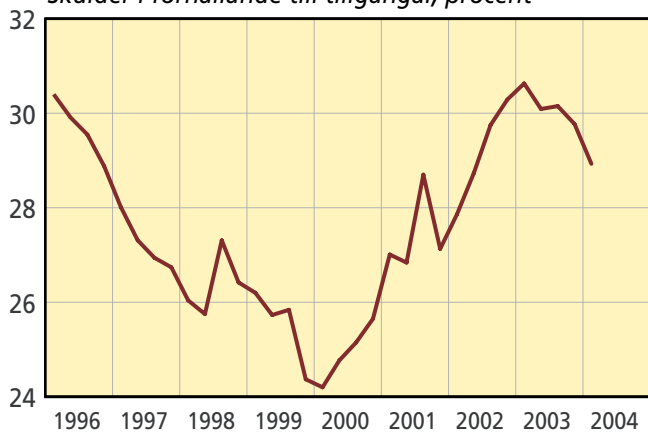
Ofta sätts hushållens skulder i relation till de disponibla inkomsterna. Denna jämförelse blir dock något skev. I stället är det mer relevant att jämföra skulderna med de samlade tillgångarna, i vilka även reala tillgångar i form av småhus inkluderas (andelar i bostadsrättsförening betraktas som en finansiell tillgång till skillnad från småhus).

I diagrammet nedan kan utläsas att skuldkvoten, mätt som kvoten mellan hushållens totala skulder och tillgångar i finansiella instrument samt bostäder, minskade fram till första kvartalet år 2000 då den bottnade på drygt 23 procent. Därefter har det vänt uppåt och vid utgången av första kvartalet 2004 hade den stigit till närmare 29 procent. Höjningen av skuldkvoten beror på att hushållen ökat sina skulder samtidigt som förmögenhetsutvecklingen inte hängt med på grund av fallande börskurser, vilket påverkar värdet av innehaven i såväl aktier och fondandelar som försäkringssparandet. "Spiken" i diagrammet för tredje kvartalet 2001 motsvarar den börsoro som utbröt i svallvågorna efter terroristattackerna i USA den 11 september samma år. Skuldkvo-

tens fallande tendens under de senaste kvartalen avspeglar att hushållens förmogenhetsutveckling utvecklats starkare under den senaste tiden på grund av att börserna åter börjat stiga samtidigt som priserna på bostadsrätter och småhus ökat. Detta har inneburit att tillgångarna stigit snabbare än skuldsättningen och kvoten därigenom fallit. Det kan också noteras att trots att skuldkvoten vänt upp sedan början av år 2000, är det en bit kvar till de nivåer som rådde i början av 1990-talet – vid utgången av 1993 var kvoten strax över 37 procent.

Hushållens skuldkvot

Skulder i förhållande till tillgångar, procent

Källa: SCB

Data t.o.m. första kvartalet 2004

Resultatet blir således att trots den ökade skuldsättningen har de senaste kvartalens prisutveckling på aktier och bostadsrätter medfört att hushållens finansiella nettoförmögenhet nu är större än under första kvartalet 2000 då aktiekurserna stod på sin absoluta topp. Tar man även hänsyn till innehaven i småhus ser förmogenhetsutvecklingen ännu starkare ut. Med tanke på att de samlade reala och finansiella tillgångarna är ungefär tre gånger större än skulderna ser balansräkningen stark ut trots den senaste tidens snabba skuldökning, även vid eventuella framtida priskorrigeringar.

I hushållssektorn som helhet finns sålunda goda marginaler för att klara ökade räntekostnader, vilket inte utesluter att

enskilda hushåll kan få problem vid räntehöjningar eller inkomstbortfall orsakad av ökad arbetslöshet. I en studie från Riksbanken¹ över hushållens skulder och betalningsförmåga konstateras att merparten av lånen finns i de högsta inkomstklasserna som också innehar en stor andel av reala och finansiella tillgångar, medan hushåll med små eller obefintliga marginaler till stor del saknar lån eller har beloppsmässigt små lån.

Hushållen har dessutom under våren 2004 börjat gardera sig mot förväntade räntehöjningar, genom att en ökande andel hushåll väljer lån med bunden ränta – andelen har från årsskiftet ökat från 42 procent till 51 procent.

Man kan också konstatera att räntehöjningar på en à två procentenheter inte skulle påverka hushållens räntebetalningar i förhållande till disponibel inkomst i nämnvärd utsträckning. En tänkt räntehöjning på 1 procentenhet på bank-, bostads-, finansbolagsräntor under 2003 hade lett till att räntebetalningarna i förhållande till disponibel inkomst ökat från 5,6 procent till 6,6 procent. En höjning med ytterligare 1 procentenhet, det vill säga en tänkt höjning av ränteläget med totalt två procentenheter under 2003 hade lett till att räntebetalningarna nått 7,5 procent av disponibel inkomst.

Enligt Konjunkturinstitutets prognoser kommer disponibel inkomst, som stagnerade i fjol, att stiga 1,7 procent under 2004. Antas det att den disponibla inkomsten stiger 1,7 procent i enlighet med prognosen samtidigt som räntan stiger 1 procentenhet kommer räntebetalningarna att motsvara 6,5 procent av disponibel inkomst vilket är någonstans mellan nivåerna som rådde 1998 och 1999. Stiger räntan mer, till exempel 2 procentenheter, kommer räntebetalningarna motsvara 7,4 procent av disponibel inkomst eller strax över nivån som rådde 1997. Med en ytterligare höjning av disponibel inkomst skulle effekten bli något mindre. Sammantaget finns det därför god anledning att anta att hushållens lånestock inte nämnvärt kommer att minska vid en framtida räntehöjning.

¹ Sveriges Riksbank, *Finansiell Stabilitet 2004:1*

Offentlig konsumtion

Måttlig ökning av den offentliga konsumtionen

Den offentliga konsumtionen ökade under första kvartalet i år med 0,4 procent jämfört med samma period förra året. Utvecklingen visar en återhållsam konsumtion i landstingen och en något minskad konsumtion i staten. Förändringen i staten beror bland annat på att Riksgäldskontoret höjt vissa avgifter, något som i nationalräkenskaperna bokförs som ökad försäljning. Konsumtionen i primärkommunerna växte däremot. Eftersom primärkommunerna konsumerar nästan lika mycket som landstingen och staten tillsammans slår

denna utveckling tydligt igenom i den offentliga sektorns totala konsumtionsutgifter. Utvecklingen av primärkommunernas konsumtion bör emellertid också ses i ljuset av den svaga utvecklingen motsvarande kvartal förra året. En procentuellt stor förändring behöver således inte nödvändigtvis innebära en kraftig konsumtionsförändring, utan i en jämförelse måste såväl den tidigare utvecklingen som nivån beaktas.

Den blygsamma konsumtionsökningen i den offentliga sektorn kan återspegla en medvetenhet bland aktörerna om de ekonomiskt kärva tiderna. Utvecklingen för primär-

kommunerna kan också tyda på att det kortsiktigt är svårt att anpassa den kommunala verksamheten till oförutsedda förändringar.

Som redan påpekats i samband med publiceringen av nationalräkenskaperna för första kvartalet 2004, har viss avbolagisering skett inom landstingen genom att Huddinge sjukhus slagits ihop med Karolinska sjukhuset. Huddinge sjukhus drevs tidigare i bolagsform, men efter sammanslagningen är nu hela verksamheten återförd till landstingets egen regi. Detta påverkar inte de totala konsumtionsutgifterna, men innebär en omfördelning inom konsumtionen då köpen från näringslivet minskar (vilka enligt nationalräkenskapstermiologi benämns sociala naturaförmåner) och konsumtionsutgifterna i landstingens egen regi ökar, huvudsakligen i form av löneutgifter.

Offentlig konsumtion

	År 2003	kv 1 2004	kv 1 2003
Totalt	0,6	0,4	0,5
Landsting	1,2	0,1	0,1
Kommuner	0,4	1,0	0,0
Staten	0,6	-0,3	1,8

Tolkning av kvartalsdata för offentlig konsumtion

Beräkningarna av den offentliga sektorns konsumtionsutgifter för första kvartalet har varit förhållandevis oproblematiska då samtliga källor som används, som Arbetskraftsundersökningen, den kortsiktiga lönestatistiken och Statistiska centralbyråns enkäter, visat en entydig utveckling. Periodiseringen av utgifterna i den offentliga sektorn innebär dock att kvartalsutfallet bör användas med viss försiktighet. Även om den offentliga konsumtionen bidrar till drygt en fjärdedel av bruttonationalprodukten, kan siffrorna för denna sektor inte användas som en indikation på utvecklingen i den svenska ekonomin. Sektorns konsumtionsutrymme bestäms till stor del av skatteintäkterna två år tidigare samt av tilldelade stats- och utjämningsbidrag. Olika maxtaxor och kravet om en ekonomi i balans för primärkommuner och landsting är

ytterligare faktorer som begränsar flexibiliteten i den kommunala ekonomin.

Kvartalsutfallet för den offentliga sektorns konsumtion belyser således i första hand hur sektorn väljer att fördela konsumtionen över året. Utfallet kan också ge en indikation om sektorns förmåga att hålla sig inom givna ekonomiska ramar.

Sektorsvisa kvartalsräkenskaper under utveckling

För närvarande inkluderas i nationalräkenskaperna endast årsvisa beräkningar av den offentliga sektorns finansiella utveckling. Ett arbete pågår emellertid med att utveckla metoder för sektorsvisa kvartalsräkenskaper. Eurostat kräver att sådana räkenskaper ska finnas tillgängliga från och med början av 2006. Tillbakaskrivningar ska sträcka sig till 1999.

Att redovisa kvartalsvisa uppgifter om den offentliga sektorns finanser är en komplicerad uppgift. Det är till exempel inte självklart att det finansiella sparandet per kvartal kan tolkas på samma sätt som årsiffrorna. Mönstret för hur utvecklingen under året skulle kunna se ut kan också vara både svårt att förutse och tolka. Sådana saker som tidpunkten för när statsbidragen betalas ut och när sektorns egna utbetalningar görs skulle kunna påverka utfallet för enskilda kvartal. Balanskravet för primärkommuner och landsting är dessutom kopplat till det årliga resultatet och säger därför inget om vad som karakteriserar en sund kvartalsvis ekonomisk hushållning.

Inom ramen för finansräkenskaperna redovisas kvartalsvisa siffror för den offentliga sektorn. På grund av ännu outredda avvikelser gentemot nationalräkenskaperna kan dessa i dagsläget dock inte användas som underlag för kvartalsräkenskaper. Ett omfattande utvecklingsarbete pågår emellertid inom Statistiska centralbyrån med syfte att förklara skillnaderna. I slutet av 2004 kommer en slutrapport att presenteras i ämnet med såväl förklaringar till diskrepanserna som förslag till hur de skulle kunna minska.

Ny rutin för beräkningarna av produktionsvolymen i offentliga myndigheter

Antalet möjliga arbetsdagar i år är fyra fler än under 2003 och kalendereffekten blir därför ovanligt stor (se vidare sid. 23 om kalendereffekter på BNP).

I kvartalsräkenskaperna, och därmed också i de preliminära årsuppgifterna, används utvecklingen av dagkorrigerade timmar för att beräkna löner och kollektiva avgifter i fasta priser för offentliga myndigheter. I de definitiva årsräkenskaperna används faktiskt arbetade timmar. I och med att kalendereffekten är ovanligt stor i år skulle en övergång från att använda dagkorrigerade timmar vid de preliminära årsuppgifter till att använda faktiska timmar i de definitiva årsräkenskaperna leda till en betydande revidering av förädlingsvärdena i offentliga myndigheter. Uppskattningsvis blir skillnaden drygt en procentenhet allt annat lika. Därför kommer under 2004 en justering att ske redan vid kvartalsberäkningarna av löner och kollektiva avgifter, så att utvecklingen i fasta priser för summan av de fyra kvartalen ska stämma med utvecklingen för faktiskt arbetade timmar för helåret 2004. Justeringen görs för att revideringen i ett senare skede ska bli så liten som möjligt i samband med de definitiva årsräkenskaperna.

I Konjunkturläget för mars 2004 skrev Konjunkturinstitutet ett avsnitt om kalendereffekter 2004. KI bedömde då att den justering i beräkningarna av förädlingsvärdet i offentlig sektor som ska göras under 2004 skulle höja kalendereffekten för BNP för helåret. Första kvartalets BNP-beräkningar tyder dock på att påverkan på kalendereffekten kommer att vara försumbar.

Nedan följer en beskrivning av NR:s rutin för att räkna fram produktionsvärden i löpande och fasta priser för offentliga myndigheter.

Produktionsvärde i löpande pris

Produktionen inom näringslivet mäts till det pris som producenten av varan eller tjänsten får för sin produkt när den säljs. De tjänster som produceras av offentliga myndigheter tillhandahålls i stor utsträckning gratis eller till kraftigt reducerade priser. Produktionen är inte marknadsprissatt och värdet måste därför mätas på

annat sätt. Det görs genom att mäta kostnaderna för produktionen. Produktionsvärdet i offentliga myndigheter beräknas därför som

+ Löner och kollektiva avgifter
+ Övriga produktionsskatter
– Övriga produktionssubventioner
+ Kapitalförslitning
= Förädlingsvärde till baspris
+ insatsförbrukning till mottagarpris
= Produktion, till baspris

Liksom för näringslivet är det förädlingsvärdet som är bidraget till BNP. Av förädlingsvärdet utgör löner och kollektiva avgifter den helt dominerande delen.

Fastprisberäkning av löner och kollektiva avgifter

Förändringen av löner och kollektiva avgifter i löpande priser kan delas upp i en priseffekt och en volymeffekt. Priseffekten utgörs av löneförändringar till följd av avtal et cetera. Volymeffekten avser förändringar i volymen arbete (mätt som arbetade timmar). Förändringen av löner och kollektiva avgifter i fasta priser utgörs därför i beräkningarna i nationalräkenskaperna av förändringen i arbetade timmar.

De flesta anställda har idag månadslön och erhåller därmed samma lön oavsett antalet arbetsdagar i kvartalet. Lönen är i den meningen redan kalenderkorrigerad. För att rätt kunna beräkna pris- respektive volymförändringen används därför förändringen av kalenderkorrigerade arbetade timmar vid beräkningarna av förädlingsvärdet i fasta priser för offentliga myndigheter kvartalsvis.

Kalendereffekterna på antalet arbetade timmar under ett år är inte lika påtagliga som för enskilda kvartal. I de definitiva årsräkenskaperna, som fördigställs knappt två år efter utgången år, beräknas heller inte kalenderkorrigerade uppgifter utan endast faktiska uppgifter. Förändringen av löner och kollektiva avgifter i fasta priser utgörs därför i årsräkenskaperna av förändringen i faktiskt arbetade timmar. Beräkningarna görs också utifrån en mer detaljerad nivå jämfört med kvartalsräkenskaperna.

Fasta bruttoinvesteringar

Investeringarna fortsätter att falla

Under första kvartalet i år minskade de fasta bruttoinvesteringarna i Sverige med 0,5 procent, säsongrensat och jämfört med närmast föregående kvartal. Det innebär att den långvariga nedåtgående trenden på investeringssidan i ekonomin fortsatte. De fasta bruttoinvesteringarna har därmed fallit nästan oavbrutet i mer än tre års tid, fr.o.m. första kvartalet år 2001 och med sammanlagt 7,9 procent, säsongrensat. Under första kvartalet i år var investeringarna 2,1 procent lägre jämfört med motsvarande kvartal 2003 och de lägsta sedan i början på år 1999. I likhet med företagens

lagerinvesteringar verkade de fasta bruttoinvesteringarna neddragande på BNP-tillväxten under första kvartalet, med 0,3 procentenheter.

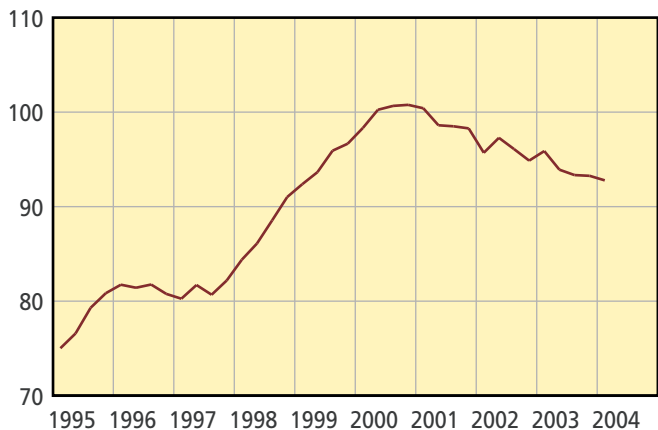
Nedgång för både privata och offentliga investeringar

Det senaste mönstret från andra kvartalet i fjol, med en bred nedgång av investeringarna i ekonomin, bestod också under inledningen på innevarande år. De fasta bruttoinvesteringarna föll inom både näringslivet och den offentliga sektorn, med 2,4 respektive 0,3 procent. Inom den offentliga sektorn

var dock bilden splittrad, med en fortsatt minskning av investeringarna inom kommunerna, med 4 procent, medan de statliga myndigheternas investeringar steg med 3 procent.

Bruttoinvesteringar

Volymindex 2000=100, säsongrensade kvartalsvärden

Data t.o.m. första kvartalet 2004

Näringslivets investeringar steg visserligen svagt under fjärde kvartalet i fjol, men uppgången bröts alltså under första kvartalet i år. Till den senaste nedgången bidrog i hög grad ett nytt stort fall i industriinvesteringarna, som första kvartalet minskade med hela 8,4 procent, jämfört med motsvarande kvartal 2003. Det är en av de största minskningarna inom denna bransch under hela nedgångsperioden. De senaste utfallsiffrorna ger alltså inga indikationer på att fallet i industriinvesteringarna har börjat återhämta sig, även om industriföretagens investeringsplaner pekat uppåt i de senaste mätningarna.

Industrins investeringsplaner uppåtriktade

Den positiva tendensen från investeringsenkäten från februari i år stod sig alltså även i majenkäten även om planerna nu reviderats ned något. Av den senaste enkäten framgår att industriföretagen har planer på att öka sina investeringar under innevarande år med drygt 5 procent, vilket ändå är en nedrevidering från en ökning på närmare 10 procent i februarienkäten. Det är främst kraftigt uppåtriktade planer för massa- och pappersindustri som ligger bakom den planerade uppgången, men även grafisk industri och maskinindustri redovisar planer med kraftiga ökningar. Planerna i år för transportmedelsindustrin, som sedan en tid haft en mycket god konjunktur, visar i år däremot på fallande investeringar för andra året i följd.

Företagens positiva investeringsplaner kan ses mot bakgrund av ett stadigt stigande kapacitetsutnyttjande inom industrin. Kapacitetsutnyttjandet i företagen fortsatte sålunda att stiga under första kvartalet i år till 90,4 procent, säsongrensat och i genomsnitt för industrin. Det innebär en oavbruten uppgång, kvartal för kvartal, sedan första kvartalet 2002 och i närheten av det högsta kapacitetsutnyttjandet, på 90,6 procent, som någonsin uppmätts inom industrin.

Nedgång inom flera branscher

Även inom byggsektorn med sin sedan tidigare svaga konjunktur, minskade investeringarna under första kvartalet, och i samma omfattning som för industrin, med 8,4 procent. Inom flera andra tunga branscher fortsatte investeringarna också att falla under första kvartalet i år: med 16,5 procent inom transportsektorn, med 14 procent för post- och teleföretag och med 3,8 procent inom parti- och detaljhandeln. Däremot skedde en omsvängning inom branschen företags-tjänster där investeringarna nu steg med 5,8 procent efter den tidigare kraftiga nedgången de tre sista kvartalen i fjol.

Flera tungt vägande branscher, dvs. energisektorn, företags-tjänster samt transport och kommunikation redovisar starka investeringsplaner för i år, med ökning på ca 10 procent vardera.

Maskininvesteringarna fortsatt nedåt

Bilden är fortfarande splittrad sett till typen av investeringar. Under första kvartalet minskade investeringarna på alla områden utom inom bostadssektorn. Kraftigast var nedgången för investeringarna i transportmedel, som nu sjönk med 18,3 procent, men här skedde fallet från en ovanligt hög nivå första kvartalet 2003. För maskininvesteringarna fortsatte den tre år långa nedgången, med en måttlig minskning på 1,9 procent samtidigt som posten övriga investeringar, som främst omfattar investeringar i programvaror m.m. var så gott som oförändrade.

För byggnadsinvesteringarna – som totalt ökade svagt med 1,6 procent – var bilden nu liksom tidigare tudelad. Bostadsinvesteringarna fortsatte att stiga med starka 9,7 procent, vilket är den kraftigaste uppgången sedan år 2000, medan investeringarna i övriga byggnader och anläggningar minskade på nytt, med 2,9 procent. Det innebär att uppgången i bostadsbyggandet stegrats successivt sedan första kvartalet i fjol.

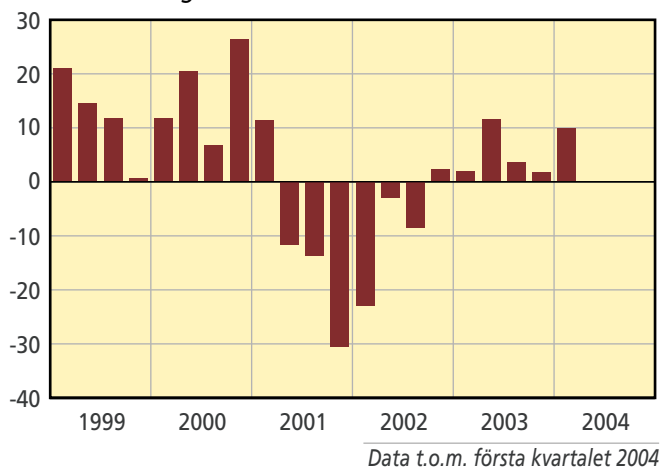
Enligt Konjunkturbarometern från juni, med uppgifter för maj månad, uppgav mer än vart annat företag att orderstocken ökat de senaste månaderna jämfört med endast drygt vart tionde företag som redovisade en minskning. Däremot har byggandet fortsatt att minska. Inför de närmaste månaderna förutses dock en ökning av såväl orderingång som byggande.

Byggloven ökar kraftigt

Det är fortfarande småhusbyggandet som främst bidrar till uppgången, men under första kvartalet i år visade även byggandet av flerbostadshus en första ökning, med 7,3 procent. Nybyggnationen av småhus ökade samtidigt med hela 28,3 procent, vilket innebär att tillväxten i byggandet på detta område stegrats successivt sedan början på förra året.

Beviljade bygglov, bruttoarea

Totalt alla byggnader. Förändring från motsvarande kvartal föregående år. Procent

Indikatorn på det framtida bostadsbyggandet, värdet på beviljade bygglov, som visade en stark ökning under hela fjolåret fortsatte att stiga kraftigt under första kvartalet i år, med 20,1 procent jämfört med motsvarande kvartal 2003. Det innebar att värdet på beviljade bygglov för alla byggnader också steg kraftigt, med 9,9 procent, trots att den långvariga nedgången i byggloven för lokaler fortsatte första kvartalet i år, om än i dämpad takt.

Byggkonjunkturen som utvecklades svagt under hela förra året ser ut att vara på väg att stabiliseras. Det positiva omslaget i byggloven under förra året börjar tydligt avspeglas i en stigande efterfrågan för byggföretagen.

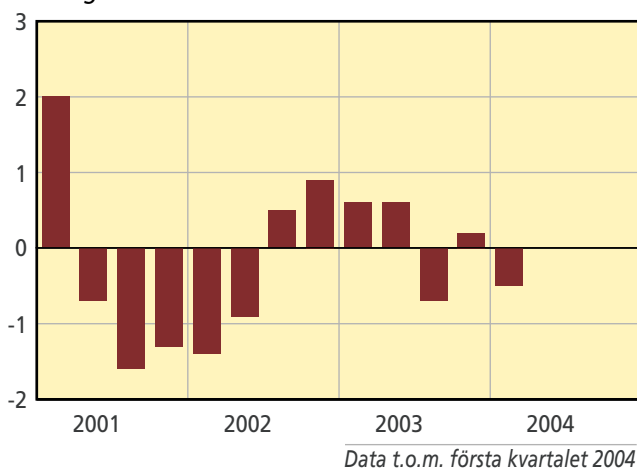
Lagerinvesteringar

Lageravveckling dämpade tillväxten

Utvecklingen av företagens lager har varit utpräglad cyklisk de senaste åren. För något år sedan gav en till synes ofrivillig lageruppbyggnad inom näringslivet ett betydande bidrag till BNP-tillväxten. Fr.o.m. första kvartalet i fjol har sedan lagrens bidrag till tillväxten varit avtagande, och under tredje kvartalet var bidraget t.o.m. negativt med 0,7 procentenheter. Även under första kvartalet i år gav utvecklingen av näringslivets lager ett negativt bidrag till BNP-tillväxten, med 0,5 procentenheter. Det var en neddragning av industrins insatsvarulager som stod för denna utveckling.

Lagerinvesteringarnas bidrag till BNP-tillväxten

Jämförelse med motsvarande kvartal föregående år. Procentenheter

Lagren är fortfarande för stora inom vissa delar av näringslivet. Situationen skiljer sig dock en hel del – enligt Konjunkturbarometern för första kvartalet i år – mellan olika bran-

scher. Inom handeln med motorfordon har den dämpade konjunkturen under det senaste året medfört att varulagren nu uppges vara alldeles för stora. Under första kvartalet i år var bilföretagens lageromdöme¹ visserligen oförändrade, men dessförinnan hade de förskjutits i negativ riktning sex kvartal i följd. Läget är likartat inom handeln med sällanköpsvaror. Däremot har dagligvaruhandeln och partihandeln dragit ned på sina lager den senaste tiden, så att dessa nu är mer i balans.

Industrins färdigvarulager mer i balans

Inom tillverkningsindustrin har lagren av färdigvaror minskat under de två senaste kvartalen, säsongensat och enligt Konjunkturbarometern. Industriföretagens syn på sina färdigvarulager är heller inte fullt lika negativ nu som i höstas. Fortfarande är dock andelen industriföretag med för stora färdigvarulager, 20 procent, klart större än andelen med för små lager, 6 procent. De största färdigvarulagren inom industrin – i förhållande till produktionsnivån – redovisades vid utgången av första kvartalet av sågverken, pappersindustrin samt stål- och metallverk.

Den nuvarande situationen med fortfarande något för stora färdigvarulager inom näringslivet tyder på att företagen har behov av att ytterligare reducera sina färdigvarulager. Det indikerar att lagren, i en förväntat uppåtgående konjunktur, inte kan förväntas ge något markerat positivt bidrag till BNP-tillväxten den närmaste framtiden.

¹ I Konjunkturbarometern får företagen besvara frågan om deras färdigvarulager i nuläget är för stora, lagom stora eller för små. Nettoandelen företag av de som anger för stora respektive för små färdigvarulager bildar sedan variabeln "färdigvarulager – nulägesomdöme".

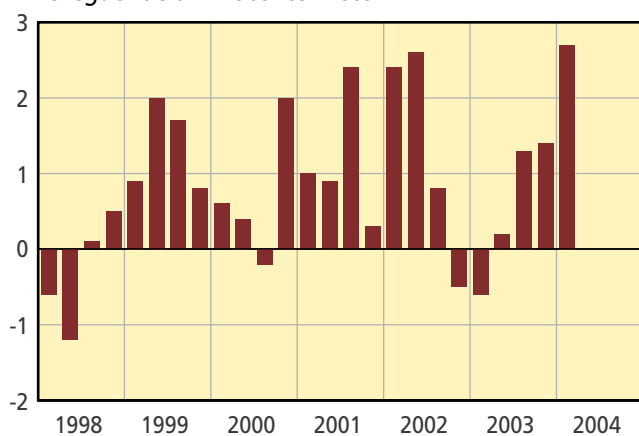
Export och import

Starkt bidrag från exportnettot

Under första kvartalet i år var exportnettots bidrag till BNP-förändringen hela 2,7 procentenheter till den faktiska BNP-ökningen på 3,1 procent. Det kan jämföras med bidraget från hushållens konsumtion som var 1,1 procentenheter. Samtidigt har exportnettots bidrag för föregående kvartal reviderats upp från 1,2 till 1,4 procentenheter och för helåret 2003 från 0,5 till 0,6 procentenheter.

Exportnettots bidrag till BNP-förändringen

Jämförelse med motsvarande kvartal föregående år. Procentenheter

Data t.o.m. första kvartalet 2004

Bakom det rekordstora bidraget från exportnettot ligger en stark ökning av exporten av varor och tjänster med 8,2 procent, från en relativt låg nivå första kvartalet 2003. Dessutom var importökningen på 2,2 procent överraskande låg mot bakgrund av den starka exportökningen som borde generera ökad import av bl.a. insatsvaror. Bidragande till den låga importökningen är bl.a. den kraftiga nedgången i importen av energivaror. Ökningen av importen, exklusive energivaror, var 6 procent, vilket kan jämföras med ökningen av totala varuimporten som var 2,6 procent enligt utrikeshandelsstatistiken. Nedgången i energivaruimporten får dock ses mot bakgrund av den under första kvartalet 2003 ovanligt höga importen av oljeprodukter, bl.a. på grund av lageruppbyggnad sammanhängande med oro inför Irakkriget, och den på grund av den under vintern 2003 rådande bristsituationen höga elimporten. Den senaste månadsstatistiken över utrikeshandeln visar en viss återhämtning av importen, men att den ännu inte har tagit ordentlig fart. Det bör ge ett starkt bidrag från nettoexporten till BNP-tillväxten även andra kvartalet. Exportnettot för varor och tjänster uppgick första kvartalet till 47,4 miljarder kronor i löpande priser, vilket är den näst högsta kvartalssiffra som hittills noterats i löpande priser (siffran för andra kvartalet 2003 var något större).

Export och import av varor och tjänster

Procentuell förändring, volym

	Kvartal 1/2004 jämfört med föreg. kvartal (säsongrensade värden)	Kvartal 1/2004 jämfört med kvartal 1/2003 (faktiska värden)
Export		
Varor och tjänster	2,2	8,2
Varor	2,4	8,3
Tjänster	1,1	7,7
Import		
Varor och tjänster	-0,3	2,2
Varor	0,3	2,3
Tjänster	-0,2	2,1

Källa: SCB:s nationalräkenskaper

Anm. Att förändringstalen från föregående kvartal för importen i tabellen ovan framstår som inkonsistenta med varandra beror på att s.k. direkt säsongrensning tillämpats, d.v.s. varje tidsserie har säsongrensats för sig vilket kan innebära, som fallet är i tabellen, att utvecklingstalet för totala importen innebär en mer negativ utveckling än för varje komponent för sig.

Förändringen av utrikeshandeln under första kvartalet i år framgår av ovanstående tabell. Genom att jämförelsen nu görs med första kvartalet i fjol, då man för exporten och importen av tjänster gått över till det nya insamlings- och bearbetningsförfarandet (för vilket har redogjorts i tidigare utgåvor av "Sveriges ekonomi – statistiskt perspektiv"), så har en del av problemen med jämförbarhet över tiden bortfallit. Jämförelse kan nu göras mellan senaste kvartal och motsvarande kvartal föregående år utan att tidsseriebrottet mellan sista kvartalet 2002 och första kvartalet 2003, som innebar osäkerhet om jämförbarheten mellan statistiken producerad enligt de gamla och de nya rutinerna, stör bilden.

Exporten och importen har reviderats för 2003, efter det att nya data inkommit från utrikeshandelsstatistiken och i enlighet med nationalräkenskapernas nya revideringspolicy (se föregående utgåva av "Sveriges ekonomi" för närmare information om policyn). Revideringarna av utrikeshandelsstatistiken med varor avser i stor utsträckning teleprodukter. Även revideringarna av export och import av tjänster beror till största delen på nytt underlag från primärstatistiken, inte minst avseende företagstjänster, men kan också de ses som ett led i en avstämningskorrigerigering (se sid 4).

De korrigeringar som gjorts gentemot primärstatistiken innebär en nedjustering av tjänsteexporten med 4,6 miljarder kronor och en uppjustering av tjänsteimporten med 4,0 miljarder för helåret 2003. Detta är nästan oförändrat jämfört med de korrigeringsposter som användes vid föregående publicering, vilket följaktligen innebär att större delen av de revideringar som företagits är en följd av ändringar i primärstatistiken. En utgångspunkt vid beräkningen av första kvartalet i år har vidare varit att få en så rättvisande bild som möjligt av volymutvecklingen mellan första kvartalet 2003

och första kvartalet 2004. Därför har en uppjustering av importen gjorts från 1,3 procent, som är den utveckling som primäruppgifterna visar, till 2,1 procent i NR, utifrån bedömningen att tjänsteimporten kommer att revideras uppåt i utrikeshandelsstatistiken vid kommande publiceringar.

Revideringarna av export och import i NR för år 2003, jämfört med föregående publicering i mars, framgår av följande tabell.

Revideringar av export och import av varor och tjänster för 2003

Miljarder kr. Löpande priser

	Kv 1	Kv 2	Kv 3	Kv 4	Helår
Export av varor	+0,7	+0,8	+0,6	+0,5	+2,6
Export av tjänster	-2,8	-2,1	-1,6	+0,1	-6,3
Import av varor	+0,6	+0,4	+0,3	+1,1	+2,5
Imprt av tjänster	-0,9	-2,7	-1,8	-2,1	-7,5

Revideringarna har medfört att utvecklingstalen för de olika kvartalen under 2003 har justerats relativt kraftigt nedåt för tjänstehandeln, från en tidigare för hög nivå. För varuhandeln har resultatet blivit uppjusteringar, men av betydligt mindre omfattning.

Utrikeshandelsstatistiken har även gjort revideringar för åren 2000–2002 som är publicerade, men som dock ännu inte fullt ut är beaktade i nationalräkenskaperna. Dessa kommer att inarbetas i NR vid publiceringen av tredje kvartalet, enligt gällande revideringspolicy.

Fordonsexporten ökar starkt

Exportvolymen av varor ökade enligt utrikeshandelsstatistiken med 8,8 procent mellan första kvartalet 2003 och 2004, vilket skiljer sig något från nationalräkenskapernas volymökning på 8,3 procent. Skillnaden beror bl.a. på att nationalräkenskaperna utgått från en något annorlunda prisutveckling och att NR vid sin kvartalsberäkning inte har tillgång till ett lika fullständigt underlag för det senaste kvartalet som det som utrikeshandelsstatistiken har när de publicerar motsvarande kvartal på detaljerad nivå.

Kraftiga ökningarna kan noteras för elektrovaror och telekom, samt för vägfordon. Däremot var ökningen för läkemedel på mellan 4 och 5 procent ganska måttlig för första kvartalet, vilket även avspeglas i en svagare produktionsökning för branschen under kvartalet.

Export- och importvolymens utveckling för vissa varuområden

Fjärde kvartalet 2003 och första kvartalet 2004 samt helåret 2003. Förändring från motsvarande period föregående år, procent

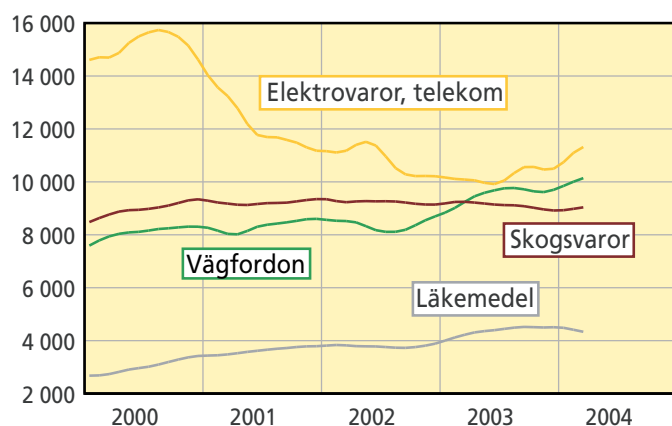
	Export			Import		
	År 2003	Kv 4/03	Kv 1/04	År 2003	Kv 4/03	Kv 1/04
Totalt	4,8	6,5	8,8	6,3	6,9	2,6
Skogsvaror	3,5	3,8	3,4	5,6	3,6	11,8
Mineralvaror	0,9	2,2	5,4	1,1	-3,4	-3,1
– järn o stål	1,3	1,2	2,7	4,5	0,1	-5,3
Kemivaror m.m.	13,6	16,1	4,8	5,6	12,1	5,1
– läkemedel	25,2	30,7	4,5	-1,3	-6,9	-6,5
Energivaror	10,8	-5,1	-22,6
Verkstadsvaror	4,1	6,8	12,2	8,0	12,2	6,8
– elektrovaror						
inkl. IT, telekom	0,2	9,4	20,5	11,2	20,8	24,8
Vägfordon	16,5	12,8	24,0	15,9	10,7	5,5
– personbilar	31,5	18,5	8,3	9,6
– lastbilar o.dyl.	18,9	11,4	-13,1
Övriga varor	4,2	4,0	7,0	3,3	2,0	5,1
– livsmedel o.dyl.	13,5	17,9	15,2	7,4	6,1	9,7

Källa: SCB:s utrikeshandelsstatistik (export- och importvolymindex)

Utvecklingen på några års sikt för några viktiga varugrupper framgår av nedanstående diagram. Det bör då noteras att värdena i detta fall uttrycks i löpande priser, som alltså påverkas av prisförändringar och valutakursrörelser. Dessutom får kurvan för telekom studeras med stor försiktighet och värdena för framför allt 2001 och tidigare är mycket osäkra – med stor sannolikhet är de underskattade. Huvudlinjerna i utvecklingen är dock entydiga, med det stora fallet med början under andra halvan av 2000 ned till den lägsta punkten under första halvåret 2003 och ganska tydliga tecken på begynnande återhämtning från senare delen av 2003. För vägfordon är trenden tydligt positiv under hela perioden, medan skogsvarorna ligger på en ganska stabil nivå.

Export av vissa varugrupper

Löpande priser. Trend. Miljoner kr

Data t.o.m. mars 2004

På importsidan kan noteras att energivarorna minskade avsevärt i volym under första kvartalet, med drygt 22 procent, och hela 35 procent i värde (löpande priser). Under 2003 skedde en lageruppbyggnad av oljeprodukter. Importbehovet i början av 2004 var alltså inte lika stort som då. Andra

varugrupper där importvolymen minskade var t.ex. järn och stål samt läkemedel. Däremot ökade elektrovaror och telekom betydligt med omkring 25 procent.

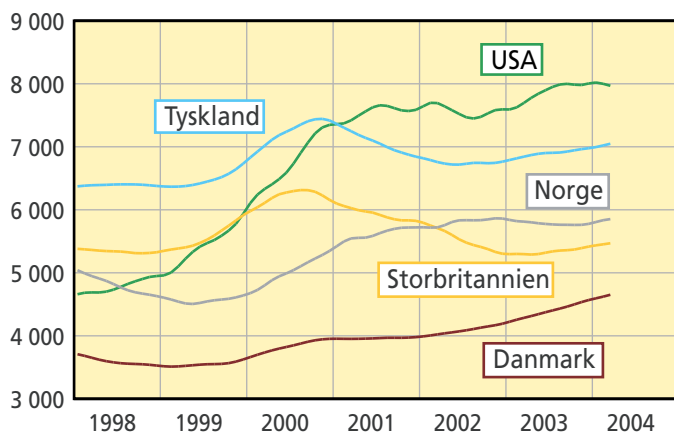
USA befäster ställningen som största exportmarknad

Den landfördelade exporten finns endast i löpande priser och påverkas därför av prisförändringar och valutakursrörelser. Inledningen av 2004 karaktäriserades av en fortsatt försvagning av dollarn, med omkring 3 procent jämfört med föregående kvartal och närmare 15 procent jämfört med första kvartalet 2003. Mot euron var däremot kronan stabil sett på ett års sikt, medan den var cirka 2 procent svagare jämfört med sista kvartalet i fjol.

Exportvärdet totalt ökade med 5 procent under första kvartalet jämfört med motsvarande kvartal i fjol. Till de två största exportmarknaderna USA och Tyskland ökade värdet med 8 respektive 5 procent. Stora exportökningar redovisas för bl.a. Kina, Polen och Kanada. USA och Tyskland ligger stadig i topp som de största exportmarknaderna. Exporten till Storbritannien har börjat återhämta sig efter en relativt svag utveckling under främst 2001 och 2002, medan trenden för Danmark är stadig positiv.

Export till viktiga exportmarknader

Löpande priser. Trend. Miljoner kr

Data t.o.m. mars 2004

För importvärdet totalt noteras en nedgång med 2 procent. Minskningen från Norge var mycket kraftig med 29 procent, vilket kan ses som en återspeglning av den under första kvartalet kraftigt vikande energivaruimporten.

SCB:s ledande indikatorer

Den preliminära utfallssiffran för industriproduktionen enligt nationalräkenskaperna under första kvartalet 2004 ligger högre (7,6 % kalenderkorrigerat) än vad den framåtblickande indikatorn antydde i slutet av januari, då den pekade mot en årstakt på runt 4 procent första kvartalet. Däremot förutspår den framåtblickande indikatorn en tillväxt omkring 7 procent under andra kvartalet i år jämfört med motsvarande kvartal 2003.

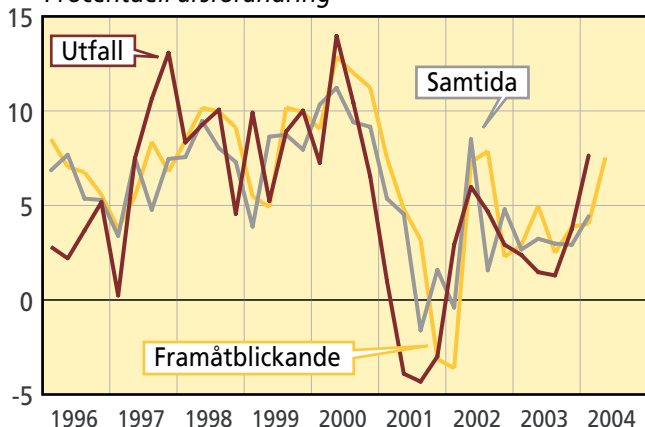
Indikatorns höga värde för andra kvartalet kan tänkas vara något överdriven, eftersom det kvartalet legat högt i förhål-

lande till utfall under de senaste åren. Indikatorerna använder inte säsongrensade barometerdata, vilket kan vara en förklaring till överskattningen.

Även om den framåtblickande indikatorn för det andra kvartalet senare skulle visa sig ligga något för högt kan man ändå vänta sig en något snabbare ökningstakt för industriproduktionen under första halvåret 2004 jämfört med helåret 2003, då produktionen steg med endast 2 procent. Den uppåtgående tendensen under första halvåret i år får också stöd av Månadsindikatorn (se nedan) och Aktivitetsindex (se sid. 20).

Ledande indikatorer för tillverkningsindustrin

Procentuell årsförändring

Så här görs diagrammet

De ledande indikatorerna, beräknas dels utifrån företagens utfall för det aktuella kvartalet och dels utifrån deras förväntningar om det kommande kvartalet, enligt Konjunkturinstitutets industribarometer. Utgångspunkten är alltså kvalitativa uppgifter från företagen om de anser att produktionen ökar, är oförändrad eller minskar. Utifrån de kvalitativa uppgifterna skattas alltså de kvantitativa enligt nationalräkenskapernas volymutveckling för tillverkningsindustrins förädlingsvärde kalenderkorrigerat. Detta görs med hjälp av ett s.k. Kalmanfilter.¹

¹ För mer information om metoden för den ledande indikatorn, se SCB:s webbplats www.scb.se/Grupp/ekonomi/_Dokument/OllerLI.pdf.

SCB:s ledande månadsindikatorer

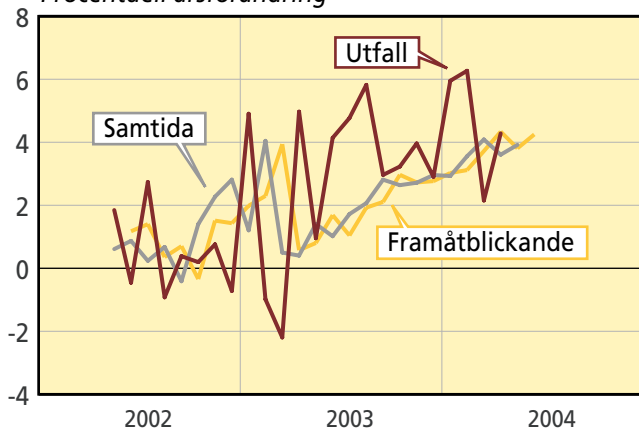
SCB har under en tid publicerat ledande indikatorer för tillverkningsindustrins produktionsutveckling enligt nationalräkenskaperna kvartalsvis. Ledande månadsindikatorer för industriproduktionsindex (IPI) har nu tagits fram med samma metod som för kvartalsindikatorerna. Den årliga procentuella förändringen för IPI har något större varians än kvartalsdata för tillverkningsindustrin. Det innebär en större osäkerhet i den månatliga indikatorn.

SCB:s ledande månadsindikator har visat en uppåtgående trend från och med juli 2003. Årstakten har nu kommit upp runt 4 procent, enligt indikatorn för april, maj och juni.

Det senaste utfallet enligt IPI visar en uppgång för april med 4,3 procent jämfört med april 2003 (kalenderkorrigerat). Det är nästan en dubbelt så stor ökning som genomsnittet för de senaste två åren (2,3 %).

Den framåtblickande månadsindikatorn för april visade en ökning på 4,3 procent, alltså pricken på utfallet enligt IPI. Nu visar den framåtblickande indikatorn för juni en ökning med 4,2 procent, dvs. fortfarande i närheten av 4 procent, som den även gjorde för maj (3,8 %) Det talar för att produktionsökningen under andra kvartalet bör komma att ligga runt 4 procent enligt IPI. (Utfallet kommer den 17 augusti).

Ledande indikatorer för industriproduktionsindex
Procentuell årsförändring

Så här görs diagrammet

Månadsindikatorerna beräknas på liknande sätt som för kvartalsindikatorerna. Skillnaden ligger i att det är månadsserien Industriproduktionsindex och Konjunkturinstitutets månadsbarometrar som ligger till grund för beräkningarna. Ett filter används för att jämna ut indikatorerna, vilket innebär en viss förskjutning i tid vid vändpunkter samt att kraftiga förändringar kan missas helt. Filtret innehåller dock en reläfunktion som "stänger av" utjämningen vid en trolig nedåtgående vändpunkt. Det innebär att förskjutningen i tid försvinner helt. Månadsindikatorerna tjänar som vändpunktsindikatorer, som tidigare signalerar vändpunkter än kvartalsindikatorerna och även som byggstenar i en ledande flash-indikator för tillverkningsindustrin som är under uppbyggnad.

Indikatorerna kan publiceras ca. 30 dagar efter månadsens slut, det vill säga strax efter det att Konjunkturinstitutet publicerat sina månadsbarometrar.

Branschutveckling

Oförändrat tempo första kvartalet

Som indikatorer i början på året pekade mot, steg produktionen första kvartalet inom näringslivet i ungefär samma takt som under fjärde kvartalet 2003. Mellan kvartalerna steg förädlingsvärdet med 0,8 procent säsongrensat, att jämföra med en takt på 0,9 procent fjärde kvartalet. Medan produktionen för tjänsteproducenterna blev oförändrad, var det varuproducenterna som svarade för näringslivets produktionsökning under första kvartalet i år.

Förädlingsvärde

Förändring i procent jämfört med föregående kvartal säsongrensat och i fasta priser.

	2003K3	2003K4	2004K1
Näringslivet	0,7	0,9	0,8
Varuproducenter	0,8	1,2	1,8
Tillverkningsindustri	1,1	1,9	2,5
Tjänsteproducenter	0,7	0,8	0,0
Offentliga myndigheter	0,4	0,1	0,4

Källa: Nationalräkenskaperna.

För tjänsteproducenterna inom näringslivet dämpades produktionsökningen under första kvartalet jämfört med slutet

av 2003. Från en kalenderkorrigerad årstakt på 2,8 procent fjärde kvartalet låg takten på 1,2 procent under första kvartalet i år. Det återspeglades i branschaggregatet fastigheter och företagstjänster, där takten dämpades från 3,5 procent fjärde kvartalet 2003 till 0,5 procent första kvartalet 2004. Säsongrensat visade denna sektor en minskning från fjärde kvartalet, med 0,3 procent.

För både datakonsulter och uthyrningsföretag (exklusive bemanningsföretag) var efterfrågan på företagets tjänster svagare under första kvartalet än det föregående, enligt Konjunkturbarometern, vilket förklarar en del av dämpningen inom tjänstesektorn.

I samband med BNP-beräkningarna för första kvartalet kunde tre nya tjänsteprisindex ersätta tidigare använda löneindex: juridiska tjänster (SNI 74.11), revision och redovisning (SNI 74.12) samt arkitekter och tekniska konsulter (SNI 74.2). De nya index som tagits i bruk har givit en lägre prisutveckling än om beräkningarna skulle ha baserats på löneindex, som tenderar att överskatta prisutvecklingen. Detta har inneburit att nationalräkenskapernas fastprisbe-

räkningar av ovan nämnda delbranscher blivit säkrare och att avstämningskorrigeringar som ofta gjorts för tjänstebanscher med osäkert indexunderlag har kunnat reduceras.

Industriproduktionen första kvartalet steg något snabbare än vad SCB:s ledande indikator i mars lutade mot. Medan den s.k. framåtblickande indikatorn då tydde på att industriproduktionen skulle öka med omkring 4 procent första kvartalet jämfört med första kvartalet 2003, blev det kalenderkorrigerade utfallet enligt nationalräkenskaperna en ökning med hela 7,6 procent (se även sid. 18–19 om de ledande indikatorerna). Däremot visade industriproduktionsindex (IPI) en motsvarande ökning med 4,8 procent. Skillnaden här kan förklaras främst av att nationalräkenskaperna tar hänsyn till lagerförändringar, vilka inte finns med i IPI¹. Lagren steg för de tunga branscherna teleprodukt- och motorfordonsindustrin under första kvartalet. Den något snabbare ökningstakten för industriproduktionen under första kvartalet jämfört med det fjärde förklaras alltså till stor del av en lageruppbyggnad inom vissa branscher. Dessutom förklaras skillnaden av att vikterna för olika branscher skiljer sig åt mellan IPI och NR.

BNP-tillväxten låg, trots ökningen inom industrin, ändå på ungefär samma takt första kvartalet som fjärde kvartalet 2003, dvs. på 0,6 procent säsongrensat (0,7 % fjärde kvartalet). Flera indikatorer i början av året talade mot en uppvarvning i produktionen första kvartalet. I vår förra kvartalsrapport (mars) pekade vi på att SCB:s aktivitetsindex från januari indikerade att BNP-tillväxten skulle komma att ligga runt 0,6 procent första kvartalet, säsongrensat från föregående kvartal. Utfallet som kom den 9 juni visade en säsongrensad BNP-ökning med just 0,6 procent. Den trendskattade förändringen av aktivitetsindex för första månaden i kvartalet respektive den närmast föregående månaden har i genomsnitt uppräknat till kvartalstakt som sämst legat 0,3 procentenheter från det säsongrensade BNP-utfallet under de senaste fem åren¹.

Aktivitetsindex för april indikerar nu en uppvarvning i Sveriges ekonomi under andra kvartalet. BNP-tillväxten mellan första och andra kvartalet kan komma att ligga runt 0,9 procent, enligt motsvarande beräkning som beskrivs ovan.

Bredare uppgång inom industrin under andra kvartalet

SCB:s orderstatistik pekar nu på att fler branscher sannolikt kommer att dra upp industriproduktionen under andra kvartalet, dvs. även basindustri, förutom de fåtal branscher som tidigare dragit upp produktionen, dvs. främst motorfordons- och läkemedelsindustrin. Ännu under första kvartalet i år var det emellertid fortfarande endast ett fåtal branscher som svarade för produktionstillväxten inom industrin, dvs. främst teleprodukt- och motorfordonsindustrin, medan läkemedelsindustrins tidigare dragkraft dessutom mattades.

Industrin uppvisade under 2003 en splittrad bild, där den kemiska industrin och motorfordonsindustrin utgjorde de

enda tunga branscher vars produktionstillväxt passerade femprocentnivån, med en tillväxt på 5,9 respektive 10 procent. Medan produktionsökningen för läkemedelsindustrin mattades under första kvartalet fortsatte motorfordonsindustrin att gasa. Det är hittills i år den enda industribransch som rapporterar en ökning av antalet anställda.

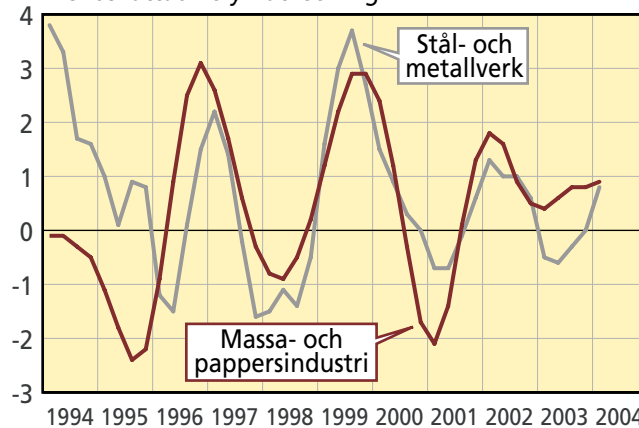
Vändpunkten för teleproduktindustrin kom i maj förra året, då det tidigare produktionsfallet vände till plustal, enligt industriproduktionsindex. Därefter skedde en successiv återhämtning, från den låga nivån. Branschens ordergång steg ytterligare under februari–april i år, främst från exportmarknaden, enligt SCB:s orderstatistik.

Produktionen inom skogs- samt järn- och stålindustrin visade ännu inte någon acceleration under första kvartalet. För skogsindustrin var produktionstakten då ungefär densamma som under andra halvåret i fjol, enligt nationalräkenskaperna. Den tunga massa- och pappersindustrin har missgynnats av det senaste årets dollarfall. I år har emellertid massapriset stigit i samband med ökad efterfrågan.

En vändning märks också för järn- och stålverkens orderstocksomdöme för första kvartalet, då det tidigare starkt övervägande negativa omdömet vände till ett positivt, enligt Konjunkturinstitutets senaste barometer för första kvartalet. Hälften av företagen ansåg att orderstocken då var förhållandevis stor.

Förädlingsvärde för basindustri

Trendskattad volymutveckling

Ljusglimt för byggsektorn i sikte

Byggindustrin visade ännu ingen återhämtning i produktionen under första kvartalet. Byggandet var oförändrat jämfört med fjärde kvartalet 2003, då den totala byggproduktionen minskade med 0,6 procent.

Byggföretagens orderstocksomdöme var under första kvartalet lika negativt som tidigare, dvs. över hälften av företagen ansåg att orderstocken var för liten. Det svaga efterfrågeläget är fortfarande det främsta hindret mot ökad produktion. Däremot förväntar företagen att antalet anställda skall närmast upphöra att minska under andra kvartalet. Företagen tycks skönja en liten ljusglimt för byggandet under de närmaste månaderna, då det åtminstone vänder från minustal till plustal, enligt Konjunkturbarometern. Orderstocken förväntas då öka något liksom antalet anställda.

¹ Se vidare Sveriges ekonomi - statistiskt perspektiv, nr 1 2004.

Arbetsmarknaden

Fortsatt minskning av antalet sysselsatta

Sysselsättningsnedgången i svensk ekonomi fortsatte under första kvartalet 2004. Sett till den årsvisa förändringen minskade antalet sysselsatta med 0,6 procent, enligt nationalräkenskaperna (NR). Sedan sysselsättningsutveckling började stagnera 2002 har en fallande sysselsättning inom näringslivet delvis vägts upp av en ökning inom de offentliga myndigheterna. Under fjärde kvartalet 2003 började även sysselsättningstillväxten inom de offentliga myndigheterna att avta. Denna bild förstärktes under första kvartalet 2004. Den underliggande utvecklingen i offentliga myndigheter var då svagt negativ. I näringslivet föll sysselsättningen totalt med 1,1 procent jämfört med motsvarande kvartal föregående år, enligt NR. Nedgången var störst inom de varu-

producerande branscherna, särskilt för industrin. Även i de tjänsteproducerande branscherna föll sysselsättningen.

Enligt AKU har sysselsättningen minskat för andra kvartalet i rad. Andelen sysselsatta i procent av befolkningen i åldern 16–64 år var under första kvartalet i genomsnitt 72,5 procent vilket är 0,9 procentenheter lägre än för ett år sedan. Det är kvinnorna som är hårdast drabbade. Andelen sysselsatta bland ungdomar i åldern 16–24 år har också minskat.

Arbetslösheten har, jämfört med samma kvartal för ett år sedan, ökat allt sedan första kvartalet 2003, enligt AKU. Under första kvartalet i år uppgick andelen arbetslösa till 5,9 procent av arbetskraften vilket är en ökning med 1,2 procentenheter jämfört med första kvartalet 2003. Ökningen har drabbat både män och kvinnor.

Några nyckeltal för arbetsmarknaden

År	Kvartal	Arbetade timmar, förändring jämfört med föreg. år ¹	Sysselsatta 1 000-tal AKU	Arbetslöshet procent AKU	Andel sjukfrånvarande ² AKU	Sysselsättning enligt regeringens mål ³ AKU	Andel avgångna ⁴ KS	Vakansgrad ⁵ procent KVIKS	Genomsnittl. rekryteringstid, mån. ⁶ KVIKS
		procent AKU							
2001	1	1,9	4 174	4,1	4,3	77,4	3,1	1,0	0,9
	2	0,6	4 256	3,8	3,7	78,5	3,4	0,8	0,6
	3	0,2	4 304	4,2	3,5	79,0	3,8	0,7	0,6
	4	-0,4	4 222	3,8	4,0	78,1	3,6	0,6	0,7
2002	1	-3,5	4 184	4,1	4,4	77,4	3,2	0,6	0,6
	2	1,1	4 264	3,8	3,9	78,4	3,2	0,6	0,4
	3	-1,9	4 306	4,2	3,7	78,7	3,7	0,6	0,4
	4	-1,4	4 223	3,9	4,3	77,7	3,5	0,5	0,5
2003	1	-1,4	4 172	4,7	4,4	76,9	3,1	0,7	0,6
	2	-2,8	4 268	4,6	4,1	78,1	2,8	0,4	0,3
	3	-1,7	4 295	5,0	3,7	78,3	3,1	0,4	0,4
	4	0,0	4 200	5,2	4,1	77,2	3,1	0,4	0,4
2004	1	-1,8	4 146	5,9	4,1	76,2	2,7	0,4	0,4

¹ Procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal ett år tidigare. Data är ej justerade för olikheter i helgdagars placering och övriga ledigheter. AKU-data avser arbetade timmar en genomsnittlig vecka under kvartalet och NR-data avser volymen arbetade timmar per kvartal.

² Andel av de sysselsatta i åldern 16–64 år som uppgivit att de varit tillfälligt frånvarande från arbetet p.g.a. sjukdom hela veckan.

³ Regeringen har som mål att 80 procent av befolkningen i åldern 20–64 år skall vara sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden år 2004. Som sysselsatta på den reguljära arbetsmarknaden räknas sysselsatta enligt AKU exklusive friårslediga och personer i de konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska programmen anställningsstöd, allmänt anställningsstöd, förstärkt anställningsstöd, särskilt anställningsstöd, offentligt tillfälligt arbete (OTA), resursarbeten i offentlig verksamhet och stöd till start av näringsverksamhet (enligt statistik från AMS).

⁴ Andel avgångna definieras som antalet avgångna med tillsvidare anställning dividerat med antalet tillsvidareanställda. Tidserien avser den privata sektorn.

⁵ Vakansgrad definieras som antalet vakanser (obemannade lediga jobb som kan tillsättas omedelbart) dividerat med antalet anställda. Tidserien avser den privata sektorn.

⁶ Genomsnittlig rekryteringstid definieras som antalet lediga jobb dividerat med antalet nyanställda. För en härledning av detta mått hänvisas till Ante Fermis artikel i Ekonomisk Debatt 2003:6 http://www.sofi.su.se/~afa/docs/Den_nya_vakansstatistiken.pdf.

Av tabellen ovan framgår att NR:s och AKU:s utfall för arbetade timmar skiljer sig åt betydligt för första kvartalet 2004, -1,8 procent i AKU jämfört med 0,5 procent i NR. Vanligen följer källorna varandra. En anledning till att de kan avvika från varandra är att referensperioden skiljer sig åt. NR använder i beräkningarna speciellt levererade data från AKU som avser volymen arbetade timmar under ett kvartal. I AKU redovisas antal arbetade timmar en genomsnittlig

vecka under kvartalet och ett kvartal omfattar alltid 13 så kallade referensveckor. Skillnaden i utveckling detta kvartal förklaras i huvudsak av skottdagen i februari. I och med att NR:s volymtimmar avser kalenderkvartal så medförde skottdagen att första kvartalet 2004 innehöll en dag mer än första kvartalet 2003. AKU:s skattningar, där ett kvartal alltid innehåller tretton mätveckor, påverkades inte av skottdagen.

Arbetslöshetsstatistiken visar ofta olika resultat

Det finns idag två övergripande mått på arbetslösheten. Det ena tas fram av AMS (Arbetsmarknadsstyrelsen) och det andra tas fram av AKU (Arbetskraftsundersökningarna) på Statistiska Centralbyrån. Såväl AMS som AKU publicerar arbetslöshetsstatistik varje månad för hela riket. De bägge mätningarna ger dock sällan samma resultat. Exempelvis är arbetslösheten enligt AMS 5,7 procent av arbetskraften under första kvartalet i år, vilket är 0,2 procentenheter lägre än vad AKU visar.

Olika syften

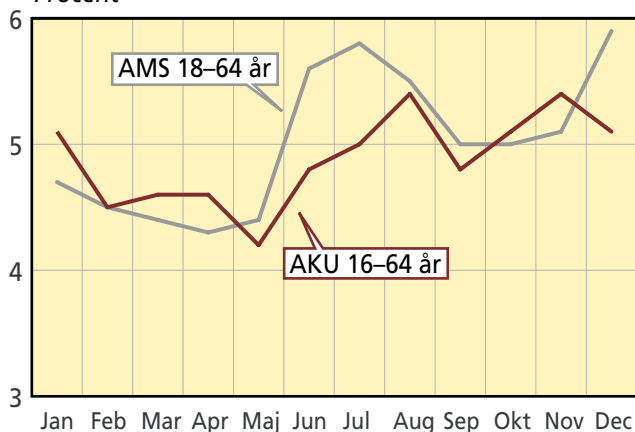
Den grundläggande skillnaden mellan AMS och AKU är att deras undersökningar har olika syften. AMS mål är att med hjälp av sin mätning planera programverksamheten för de arbetslösa. AKU har som mål att kartlägga situationen på hela arbetsmarknaden i Sverige, där arbetslösheten är en del av resultaten.

Olika mätmetoder

Förutom att AMS och AKU har olika syften skiljer sig mätmetoderna på en rad olika sätt. Den viktigaste skillnaden är att AMS utgår ifrån de personer som är inskrivna som arbetsökande på arbetsförmedlingen, AMS är således en registerbaserad statistik. AKU gör däremot ett stort slumpmässigt urval av befolkningen. AKU fångar därmed in hela befolkningen medan AMS endast fångar in en del. Cirka 80 procent av de som är arbetslösa enligt AKU söker jobb via arbetsförmedlingen.

Andelen arbetslösa av arbetskraften år 2003

Procent

Att vara arbetslös enligt AKU innebär att individen aktivt söker jobb under veckan, vill jobba och kan ta ett jobb inom 14 dagar. Hos AMS är det arbetsförmedlaren som avgör om individen är arbetslös, med utgångspunkt i att individen är inskriven hos arbetsförmedlingen och söker jobb aktivt. AKU har därmed en mer explicit definition på arbetslösa individer.

AMS redovisar arbetslösheten för personer som är mellan 18-64 år medan AKU vanligen redovisar arbetslösa personer som är mellan 16-64 år. Denna skillnad är en förklaring till att andelen arbetslösa skiljer sig åt under första kvartalet 2004. Andelen arbetslösa mellan 20-64 år var 5,7 procent av arbetskraften både enligt AMS och AKU under första kvartalet 2004.

Diagrammet visar att AMS arbetslöshet tidvis har legat på en högre nivå än AKU, framförallt under sommarmånaderna och under jul och nyår. Detta beror på flera olika faktorer, såsom:

- Att AMS har vissa eftersläpningar. När en person till exempel får ett arbete, eller inte längre söker jobb tar det oftast ett tag innan personen avregistreras från arbetsförmedlingens register. Detta är extra tydligt under sommaren och julen då studerande skriver in sig som arbetsökande och sedan inte avregistreras med en gång när de fått jobb eller börjat studera igen.
- Att personer som arbetar minst en timme i veckan räknas som sysselsatta i AKU men kan registreras som arbetslösa i AMS register. Även detta leder till att AMS får en högre arbetslöshet vissa månader under året.
- Att AMS använder AKU:s skattning av antalet personer i arbetskraften för månaden innan när de beräknar andelen arbetslösa. I vissa fall leder detta till att AMS beräkningar av andelen arbetslösa blir för hög eftersom de i praktiken använder sig av inaktuella arbetskraftsdata.
- Att AMS har valt att presentera arbetslösheten utifrån antalet registrerat arbetslösa den sista dagen i månaden medan AKU redovisar ett genomsnitt av antalet arbetslösa under månaden. Denna skillnad leder till att AMS redovisar ett mer tillfälligt värde av arbetslösheten medan AKU anger ett mer utjämnat värde.

AMS och AKU:s statistik passar vid olika tillfällen

Trots skillnaderna mellan AMS och AKU:s data så följer de varandra bra över tiden och därmed passar båda källorna för att analysera arbetslöshetens utveckling. Däremot passar inte båda källorna för alla typer av analyser av utvecklingen på arbetsmarknaden.

AMS har ett bra register över arbetslösheten på regional nivå vilket inte AKU har i samma utsträckning eftersom det är en urvalsundersökning. AMS tar även fram veckostatistik vilket inte AKU gör. AKU är däremot den officiella arbetslöshetsstatistiken för Sverige och på basis av internationella rekommendationer från Internationella arbetsorganisationen (ILO) ges möjlighet till internationella jämförelser. AKU, till skillnad från AMS, mäter inte bara arbetslösheten utan även andra aspekter av arbetsmarknaden, vilket ger en bredare och mer övergripande analys av arbetslösheten.

Kalendereffekter på BNP

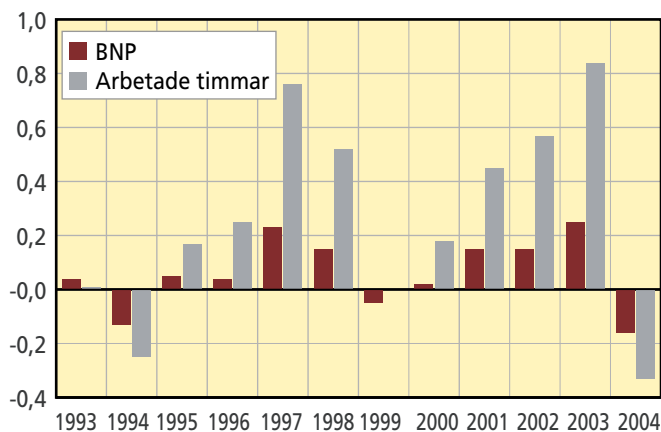
Landets ekonomi påverkas av hur många arbetsdagar det är under året. Är det fler arbetsdagar än "normalt" blir produktionen vanligen högre i jämförelse med ett "likartat" år, men med färre antal arbetsdagar. Vid SCB beräknas storleken på dessa kalendereffekter i nationalräkenskaperna (NR), men även för t.ex. månadsvis orderingång, leveranser och industriproduktion. I branscher med femdagarsvecka är det 253 arbetsdagar 2004 jämfört med 249 under 2003, dvs. fyra "extra" arbetsdagar (+1,6 %). Hur kommer detta att påverka den svenska ekonomin? Vi belyser detta nedan för BNP, totalt antal arbetade timmar och produktiviteten.

Effekter på nivå

Kalendereffekterna beräknas alltid i samband med säsongrensningen av ett nytt kvartal i NR, dvs. när de faktiska värdena har beräknats. Skillnaden mellan faktisk och kalenderkorrigerad BNP och totalt antal arbetade timmar framgår av diagrammet nedan. 2003 var kalenderkorrigerad BNP 0,25 procent större än faktisk BNP i fasta priser, beroende på att det var färre antal arbetsdagar under 2003 än "normalt". Motsvarande skillnad för antal arbetade timmar var ca 0,8 procent.

Kalendereffekter på BNP och antal arbetade timmar

Nivåer

Av diagrammet ovan framgår också att kalendereffekterna för antal arbetade timmar oftast är avsevärt större än kalendereffekterna för BNP. Detta beror på att sambandet mellan antal arbetsdagar och antal arbetade timmar är starkare än sambandet mellan BNP och antal arbetsdagar. En "extra" arbetsdag ger alltid "extra" arbetade timmar. Huruvida en "extra" arbetsdag ger ökad produktion och i så fall hur mycket, beror på konjunkturläget och driftsrelaterade faktorer. En "extra" arbetsdag medför inte heller säkert att hushållens konsumtion eller investeringarna ökar med följd effekter på BNP.

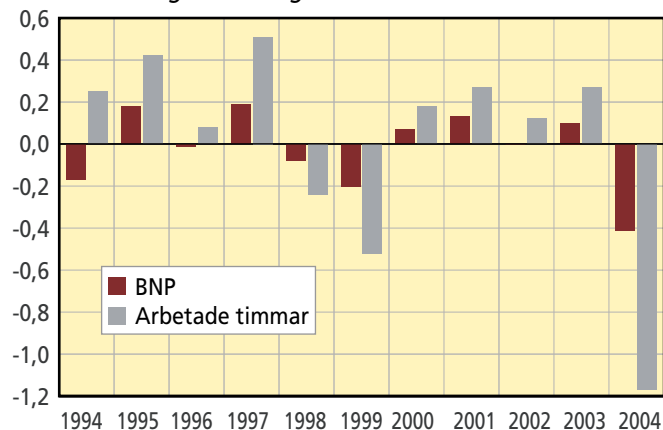
Effekter vid årsjämförelser

Kalendereffekterna inverkar på nivåer, men även på års-

jämförelser. Den faktiska volymökningen av BNP år 2003 uppgick till 1,6 procent medan BNP kalenderkorrigerat steg med 1,7 procent. Kalendereffekten på BNP blev således 0,1 procentenhet. Kalendereffekten får man genom att subtrahera effekten ett år med motsvarande föregående år, dvs. 0,25-0,15 för 2003, se diagram nedan.

Kalendereffekter på BNP och antal arbetade timmar

Förändring från föregående år

Motsvarande kalendereffekt vid årsjämförelser för antal arbetade timmar var 0,84-0,57, ca 0,3 procentenheter. I Diagrammet ovan ser vi att kalendereffekten för 2004 är "ovanligt" stor för både BNP och för antal arbetade timmar. För BNP 2004 är den ca -0,4 procentenheter och för antal arbetade timmar -1,2 procentenheter.

Kalendereffekterna för 2004 i diagrammen är uppskattade på basis av den information som nu är känd och får betraktas som preliminära.

Produktiviteten mätt som BNP per arbetad timme påverkas också av kalendereffekterna. Under perioden 1994-2003 var den genomsnittliga faktiska produktivitetstillväxten 2,3 procent per år, liksom den kalenderkorrigerade. Över en så lång period bör den genomsnittliga förändringstakten inte skilja sig nämvärt mellan den faktiska och kalenderkorrigerade utvecklingen. Däremot kan skillnaden vara relativt betydande under enskilda år, som exempelvis i år. Den kalenderkorrigerade produktiviteten för ekonomin totalt första kvartalet 2004 ökade med 3,3 procent jämfört med motsvarande kvartal förra året. Den faktiska produktiviteten utvecklades svagare och steg med 2,6 procent. Med andra ord steg den faktiska bruttonationalprodukten med 3,1 procent och de faktiska antalet arbetade timmar totalt med 0,5 procent, vilket ger en faktisk produktivitetökning med 2,6 procent. Det är följaktligen värdefullt att även analysera den kalenderkorrigerade produktivitetstillväxten särskilt i år, för att få bättre grepp om hur produktiviteten förändras oberoende av årets ovanligt stora kalendereffekt.

Jämförelse av konjunkturindikatorer

Bakgrund

I Sverige finns det – vid sidan av nationalräkenskaperna – bl.a. två ytterligare statistiska underlag för att beskriva den kortsiktiga utvecklingen inom den svenska ekonomin, dels SCB:s kvantitativa korttidsindikatorer, (KORTIND), dels Konjunkturinstitutets (KI:s) Konjunkturbarometer, (KB). Uppgifterna i de två statistikällorna är båda enkätbaserade, men uppbyggda på olika sätt och med delvis olika uppgifter och mål.

Det händer med jämna mellanrum – om än inte alltför ofta – att användare ställs inför frågan, vilken utveckling som är den rätta när SCB:s indikatorer och KI:s barometerdata ger till synes olika budskap. I denna studie kommer vi fram till att det är en hygglig samvariation mellan de två källorna. Det gäller bara att förstå hur jämförelserna bör göras. Studien visar också att SCB:s indikatorer faktiskt har legat före Konjunkturbarometern vid ett flertal vändpunkter i konjunkturen. Studien pekar också på några tänkbara förklaringar till detta. Utifrån barometern kan man ändå hitta vändpunkter tidigt genom att tolka barometerdata rätt.

Konjunkturbarometern

Det primära syftet med KB är enligt KI att ge snabba, kvalitativa indikationer om utfall, nuläge och förväntningar för viktiga ekonomiska variabler när det inte finns kvantitativa uppgifter. Undersökningen genomförs både per kvartal och, sedan 1996, även per månad. KB täcker förutom bygg- och tillverkningsindustri numera också stora delar av tjänstesektorn.

Till företagsledningen ställs frågor som besvaras genom att kryssa för ett av två eller tre alternativ. Frågorna kan gälla om t.ex. ordergången eller produktionen har ökat, varit oförändrad eller minskat mellan två perioder. Resultaten redovisas i form av s.k. netttotal som är saldot mellan andelen företag som uppgivit positiv respektive negativ förändring för en variabel. Nettotalet visar utvecklingen för variabeln, men endast med avseende på riktning och styrka. Ju större värdet är på nettotalet, desto starkare är förändringen för variabeln. KB anger alltså endast kvalitativ förändring och anger varken förändring i procent eller nivå. Resultaten i KB avser alltid volym.

SCB:s korttidsindikatorer

KORTIND:s primära mål är att kvantifiera utvecklingen eller nivån för centrala variabler i ekonomin. Variablerna i KORTIND är alltså inte utformade för att explicit ge en samlad bild av konjunkturläget som sådant för en bransch. Uppgifterna som variablerna i KORTIND grundas på är uteslutande kvantitativa, baserade på värden i kronor, ton, timmar, procent osv. Resultaten för KORTIND som används

i konjunkturanalysen redovisas oftast i form av index och procent för att ange både nivå och förändring.

De branscher som har de bästa förutsättningarna, att med KORTIND beskriva och analysera konjunkturen är tillverkningsindustri och detaljhandel. För dessa branscher produceras de mest centrala konjunkturuppgifterna månadsvis. Resultaten består av såväl värde- som volymuppgifter.

Den stora skillnaden mellan de två statistikällorna är att KB, för en flödesvariabel, endast mäter och redovisar förändring medan KORTIND mäter både nivå och förändring. Till skillnad från KB är KORTIND:s uppgifter kvantitativa.

Uppläggning av jämförelsen

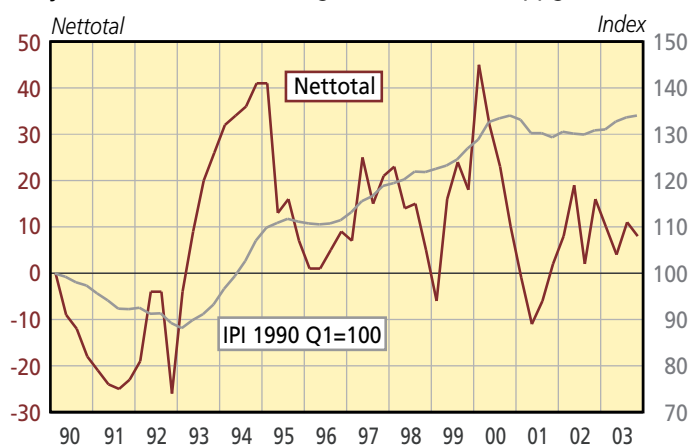
I denna studie har utvecklingen för ordergång och produktion inom tillverkningsindustrin jämförts mellan KB och KORTIND för perioden 1990 fram till t.o.m. fjärde kvartalet i fjol. Industriproduktionen är central som konjunkturbestämmande variabel, genom att spegla intensiteten i aktiviteten i ett företag/bransch. Ordergången är viktig som ledande indikator för produktionen och konjunkturen.

Här görs en jämförelse på kvartalsdata som är här säsongrensade för både KORTIND och KB. KORTIND:s uppgifter för produktionen är i denna undersökning baserade på Industriproduktionsindex (IPI) medan uppgifterna för ordergången är baserade på leverans- och orderstatistiken (LEO).

Industriproduktion – traditionell jämförelse

Den första analys som ter sig naturlig att göra på detta material är att jämföra en indexserie för IPI med en serie över netttotalen från KB. I diagrammet nedan visas denna typ av jämförelse för industriproduktionens utveckling.

Industriproduktion – Konjunkturbarometern jämförd med IPI (säsongrensade kvartalsuppgifter)

Vid en första anblick ter sig, särskilt för ett otränat öga, överensstämmelsen mellan de två statistikserierna inte särskilt god. Under perioder då t.ex. KB:s netttotalsskurva faller

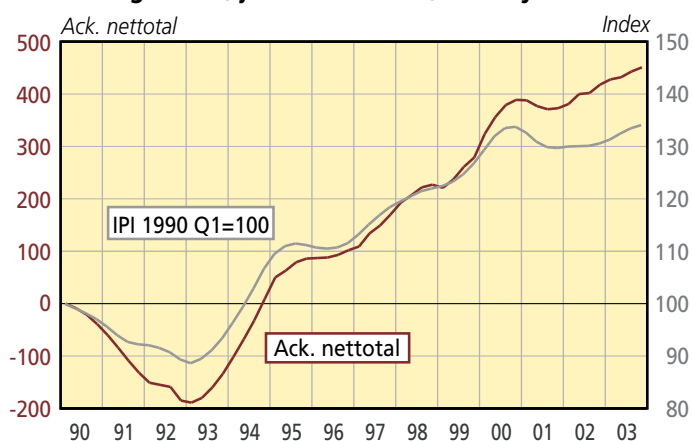
brant, fortsätter indexkurvan för IPI att stiga alternativt vara oförändrad. Motsvarande gäller t.ex. under perioden andra halvåret 1991 – första halvåret 1992 då nettotalskurvan stiger brant samtidigt som indexkurvan fortsätter att falla, men i avtagande takt.

Detta är dock helt naturligt då nettotalskurvan visar öknings- respektive minskningstakten i produktionen medan indexkurvan visar den absoluta förändringen i produktionen. Det skall alltså beaktas att om nettotalskurvan för en flödesvariabel, som t.ex. industriproduktionen, är fallande men fortfarande befinner sig ovanför nollinjen, så betyder det att industriproduktionen fortfarande ökar men i successivt mindre omfattning än tidigare – och vice versa.

Industriproduktion – nivåjämförelse

För att bättre kunna följa utvecklingen av industriproduktionen mellan IPI och KB kontinuerligt över tiden har i följande diagram nettotalen ackumulerats i en tidsserie¹. Härigenom förbättras möjligheterna att göra någon form av nivåjämförelse av statistiken. I det ideala urvalet – och i synnerhet om detta är tillräckligt stort vilket det är för hela industrin – skall det finnas ett tydligt samband mellan nettotalen och storleken på den kvantitativa ökningen.

Industriproduktion – Konjunkturbarometern, säsongrensad, jämförd med IPI, trendcykel

Vid en nivåanpassning av kurvorna till varandra framgår av diagrammet att de båda kurvorna följer varandra relativt väl i både upp- och nedgångsperioder. Särskilt bra är överensstämmelsen mellan de båda serierna under år med s.k. normalkonjunktur och där industriproduktionen utvecklas i linje med den långsiktiga trenden. Det gäller främst åren 1996–1999.

Även om målvariabeln i detta fall är produktionen inom industrin i såväl IPI som KB finns många förklaringar till att skillnader i utvecklingen ändå kan uppstå. Förutsättningarna skiljer sig åt för de två statistikgrenarna både i måttets konstruktion och i mätförfarandet som sådant. Detta framgår av tabellen nedan.

Skillnader i förutsättningar mellan IPI och KB

	IPI	KB
Producent	SCB	KI
Bransch	Gruvor och tillverkning (SNI C+D)	Tillverkning (SNI D)
Målvariabel	Industriproduktion, förändring	Industrirod. förändring
Mätvariabel	75 procent leveranser ²	Produktion
Mätenheter	Kvantitativ (kr, ton, timmar)	Kvalitativ (netttotal) ³
Viktbasår	År 2000	Uppdateras varje år
Bortfall	6–8 procent	ca 20 procent
Respondenter	Controller	Företagsledning

En av de viktigaste skillnaderna i förutsättningarna är att produktionsuppgifterna i IPI endast till 20 procent utgörs av ren produktion medan 75 procent avser leveranser och 5 procent arbetade timmar. I KB förutsätts variabeln produktion helt motsvara produktionsuppgifter. Utvecklingen av företagets produktion och leveranser är ofta tidsförskjutna till varandra. Skilda viktbasår i de två statistikgrenarna vid sammanvägning av resultaten till branschnivå kan också ge betydande skillnader i utvecklingen. En annan viktig skillnad är att respondenterna skiljer sig åt. Uppgifterna till IPI lämnas av ekonomifunktionen i företagen och grundas på bokföringsuppgifter. KB besvaras i stället av företagsledningen som mer "skjuter från höften" och kryssar för svarsalternativen utan tillgång till bokföringsdata.

Vid denna anpassning av kurvorna tycks amplituderna vara större för KB i mer extrema konjunkturlägen och då svängningarna i konjunkturen är kraftiga. Det gäller särskilt vid den djupa lågkonjunkturen i början på 1990-talet, men även under den senaste högkonjunkturen 1999–2000. Det kan spekuleras i varför utslaget då är större i KB. Möjligen kan företagsledningarna i en tendensundersökning som denna vara mer benägna att överskatta utvecklingen i nära anslutning till en konjunkturedgång, respektive underskatta utvecklingen vid en uppgång från lågkonjunktur.

Den största diskrepansen mellan serierna förekommer de senaste åren i samband med den kraftiga nedgången för teleproduktindustrin. Intressant att notera är att industriproduktionens utveckling enligt Nationalräkenskaperna (NR), där mätningen på väsentliga punkter skiljer sig från IPI, under denna period visar en betydligt bättre överensstämmelse med KB. Fjärde kvartalet 2003 var industriproduktionen i stort sett på samma nivå som fjärde kvartalet 2000 enligt IPI medan NR visade en ökning på drygt 5 procent, säsongrensat. En redogörelse för varför industriproduktionen skiljer sig mellan IPI och NR finns i "Sveriges ekonomi – statistiskt perspektiv" för fjärde kvartalet 2003.

¹ En kvartalsserie över t.ex. följande netttotal: +5, +10, +15, +4, -2, bildar följande ackumulerade serie: +5, +15, +30, +34, +32.

² Dessutom 20 procent produktionsvolym och 5 procent arbetade timmar

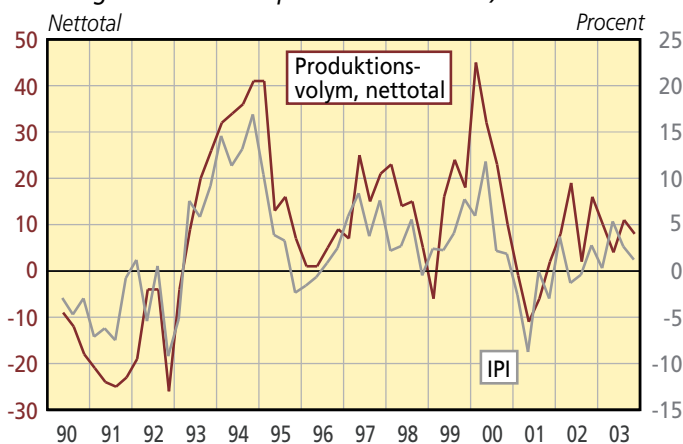
³ Saldo mellan andel som uppger positiv respektive negativ förändring mellan två perioder

Industriproduktion – jämförelse av förändringstal

För att kunna jämföra förändringen av industriproduktionen mellan IPI och KB redovisas i följande diagram förändringstalen för respektive kvartal från de två undersökningarna. En viktig uppgift för konjunkturstatistiken är att tidigt kunna fastställa och helst även förutsäga vändpunkter i konjunkturen. Diagrammet ger sålunda också en bild av hur väl vändpunkterna för industriproduktionen i IPI och KB sammanfaller med varandra.

I KB utgörs förändringstalet mellan två kvartal av nettotalet och för IPI har förändringstalet för kvartalet beräknats som förändringen från närmast föregående kvartal, säsongrensat och uppräknat till årstakt.

Industriproduktion – Konjunkturbarometern jämförd med säsongrensad IPI (förändring från föregående kvartal i procent och årstakt)

Den kvartalsvisa förändringen i de två undersökningarna visar som synes ett relativt samstämmigt mönster. Kurvorna följer varandra väl, vilket betyder att såväl nedgångar och avmattningar som uppgångar och accelerationer i industriproduktionen sammanfaller i tiden för IPI och KB. Bäst är överensstämmelsen när konjunkturutvecklingen är stabil, och fri från yttre störningar, som under perioden slutet av 1992 till mitten av 1997 då Asienkrisen gjorde sig gällande. Under de två senaste åren, 2002–2003, som präglats av en ryckighet i den ekonomiska utvecklingen i såväl Sverige som vår omvärld, är överensstämmelsen mellan IPI och KB mindre god.

Vid den stabila utvecklingen av industriproduktionen under den genuina högkonjunkturen, fr.o.m. andra kvartalet 1993 t.o.m. andra kvartalet 1995, ökade industriproduktionen med ca 7 till 18 procent varje kvartal uppräknat i årstakt. Under samma period höll sig motsvarande netttotal inom intervallet 15 till 40.

En uppfattning kan vara att KB som snabb och tidig konjunkturindikator och mer renodlat analysinstrument för konjunkturen skall visa vändpunkter i ett tidigare skede i cykeln än IPI. Vår studie visar emellertid att IPI under flera tidpunkter vänt tidigare än barometern, men om man har lärt sig att tolka barometern rätt hittar man vändpunkterna.

Om man bortser från de två senaste åren, 2002 och 2003, då utvecklingen är så pass ryckig att det är svårt att bestämma distinkta vändpunkter, går det att fastställa totalt nio vändpunkter för industriproduktionen under perioden. Med vändpunkt avses i detta fall omslaget i förändringstakten för produktionen, dvs. den tidpunkt då en period med acceleration övergår i en period med avmattning, och vice versa. Vid tre tidpunkter – kv1 1995, kv.1 1996 och kv.1 1999 – ligger vändpunkten i IPI före KB. Försprånget är två kvartal vid konjunkturuppgången första kvartalet 1996 annars ett kvartal. Vid ett tillfälle – kv 2 2000 ligger vändpunkten i KB ett kvartal före IPI. För fem kvartal sammanfaller vändpunkterna i IPI och KB.

Det skall påpekas att undersökningen är utförd på ett reviderat och "slutligen fastställt" datamaterial för IPI (så när som på de allra senaste kvartalen), och att resultatet skulle kunna bli ett annat för IPI om undersökningen baserats på de förstahandsuppgifter som presenterats. Månadsuppgifterna i IPI revideras nämligen löpande. Däremot revideras aldrig primäruppgifterna för KB. Den revidering som här ändå kan äga rum består i att nettotalet – liksom indextalen för IPI – kan ändras något bakåt vid varje ny säsongrensning.

Industrins ordergång – jämförelse av förändringstal

Det kan vara intressant att även studera samstämmigheten mellan KORTIND och KB för industrins ordergång, som ledande indikator för aktiviteten och konjunkturen inom industrin. Vändpunktsanalysen blir därför här av särskilt intresse. I båda undersökningarna avses den totala ordergången till industrin. KORTIND är här baserad på SCB:s månatliga leverans- och orderstatistik (LEO).

I KB utgörs förändringstalet mellan två kvartal av nettotalet, och för LEO har förändringstalet för kvartalet beräknats som förändringen från närmast föregående kvartal, utjämnat med trendcykeln och uppräknat till årstakt.

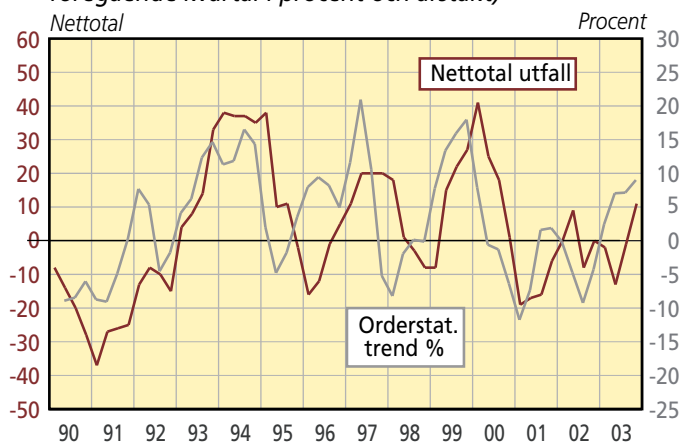
Ordergången i ett företag och bransch utvecklas betydligt mer slumpmässigt än produktionen och med betydligt större variationer i värdena mellan perioderna. Därför har ordergången i LEO här utjämnats med trendcykeln, som ger en stabilare utveckling och som gör det lättare att utskilja ett mönster.

Även för ordergången är det första intrycket att överensstämmelsen är relativt god mellan SCB:s leverans- och orderstatistik och KB. Jämfört med utvecklingen av industriproduktionen i följande diagram så är svängningarna något kraftigare i ordergången för såväl KB som KORTIND. Det gäller främst för perioder då ordergången visar avmattning/nedgång. Detta är naturligt med hänsyn till den stabilitet som är utmärkande för hur produktionen utvecklas i ett företag.

Ett annat intryck är en tydlig förskjutning i tiden mellan de båda tidsserierna och kurvorna. Tidsförskjutningen i orderutvecklingen mellan LEO och KB är betydligt mer markerad

jämfört med industriproduktionen. Utvecklingen av order-
ingången och vändpunkterna ligger så gott som hela tiden
något eller några kvartal före i LEO jämfört med KB. Särkilt
markerat är detta i samband med Asienkrisen i slutet av
1997. Här visar LEO en betydande minskning av orderin-
gången redan fjärde kvartalet 1997 samtidigt som KB visar
ökning i oförändrat hög takt både detta och påföljande kvar-
tal. KB visar här minskad ordergång först tredje kvartalet
1998, alltså tre kvartal efter LEO.

**Ordergång totalt – Konjunkturbarometern
jämförd med orderstatistiken (förändring från
föregående kvartal i procent och årstakt)**

Det går att fastställa sju alternativt nio vändpunkter för
denna tidsserie beroende på hur man ser på omsvängningen
i utvecklingen år 2002. Vid de flesta tidpunkter ligger
vändpunkten i orderstatistiken före KB, utom under krisen i
början av 1990-talet då vändpunkten ligger före i KB.

Även vid denna jämförelse går det att förklara skillnaderna
i utveckling mellan KORTIND och KB med att svaren till
enkäterna lämnas av olika respondenter. Företagsledningen
som besvarar KB och som "skjuter från höften" utan tillgång
till bokföringsdata har, erfarenhetsmässigt, en tendens att
överskatta utvecklingen inför en – oförutsedd kommande
– nedgång och motsvarande en tendens att underskatta
utvecklingen inför en – oförutsedd kommande – uppgång.

Summary

During the first quarter of this year, growth in GDP was at roughly the same rate as during the fourth quarter of 2003, i.e. at 0.6 per cent seasonally adjusted from the previous quarter (0.7 per cent in the fourth quarter). Several indicators at the beginning of the year indicated this development for the first quarter. In the previous quarterly report (March), we pointed out, that Statistics Sweden's Activity index from January indicated that growth in GDP seasonally adjusted would end up at around 0.6 per cent in the first quarter.

The Activity index for April now indicates that Sweden's economy has moved into a higher gear during the second quarter. The upturn can be explained by increased industrial production, a continued large surplus in net trade and increased turnover in the retail trade in May. Net trade in May was on the same level as previous months, and no upturn in imports has yet been observed. A faster production increase within industry, with recoveries in more industries than previously, has also contributed to the speeding up of growth in GDP. Between the first and second quarters, this could reach around 0.9 per cent, indicated by the Activity index.

The change in net exports contributed to a large part to the growth in GDP in the first quarter. Of the actual growth in GDP of 3.1 per cent compared to the first quarter in 2003, net exports contributed with 2.7 percentage points. The contribution from foreign trade was particularly high because imports rose at a significantly lower rate than exports, by only 2.2 per cent compared to 8.2 per cent for exports.

The weak increase in imports in the first quarter should be interpreted against the background of the relatively strong increase in imports one year earlier, when imports of crude oil and petroleum products rose relatively sharply in connection with the concern and building up of stock before the imminent war in Iraq. Imports of goods, excluding energy products, in the first quarter of this year, rose 6 per cent, according to foreign trade statistics. If we include energy products, imports of goods rose by only 2.6 per cent. If we hypothetically say that imports of goods increased by 6 per cent, the contribution from net exports to the growth in GDP would shrink with 1.1 percentage points. This does not mean that GDP growth would be lowered just as much, but it illustrates the significant impact that the downturn in imports of energy products had on growth in GDP during the first quarter of this year.

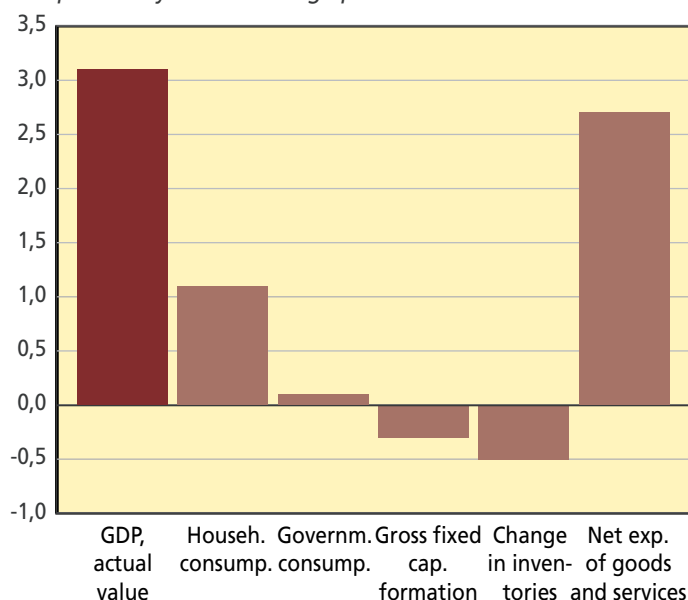
As well as the reduced imports of energy products, a drop in inventory and a continued reduction in investments by industry contributed to the weak development of imports during the first quarter. The Investment Survey carried out by Statistics Sweden showed that enterprises planned to increase investments, but it still remains to be seen in which of the coming quarters these investments will take place.

Household consumption in the first quarter rose at roughly the same rate as previously during 2003, at around 2 per cent per quarter, calculated in constant prices. While the retail trade increased strongly during the first quarter of this year, household expenditure on electricity, gas and heating decreased. During the autumn 2003, retail trade sales stagnated and car sales decreased. At the beginning of 2004, however, a recovery can be observed, both for retail and car sales.

Public consumption increased by only 0.4 per cent during the first quarter of this year, compared with the same period the previous year. Consumption at county council level was subdued, while at government level it decreased.

Contribution to GDP growth

Change first quarter 2004 compared to the same quarter previous year. Percentage points

Whilst the actual increase in GDP in the first quarter was 3.1 per cent, the calendar-adjusted (for working days) growth in GDP was 0.5 percentage points lower. For each quarter, Statistics Sweden calculates the calendar effect on production in different sectors and on GDP in total over the quarter. However, in general, no "forecasts" are made of what the calendar effect will be for the whole year. An estimate from historical experience of the correlation between the number of working days and the effect on actual developments in production for the total GDP indicates that the effect this year might be around 0.4 percentage points of GDP growth.

Employment continued to fall during the first quarter of this year, with the number of employed persons being 0.6 per cent lower than in the first quarter of the previous year. In the business sector, employment fell by a total of 1.1 per cent. Both producers of goods and business services registered a fall. The picture of a halt in the employment development within public authorities from the fourth quarter 2003 onwards, remained during the first quarter this year.

The number of worked hours in the business sector also fell in the first quarter, by 0.9 per cent, calendar-adjusted, compared to the first quarter in 2003. This means that productivity continues to rise relatively sharply, by 3.7 per cent, calendar-adjusted. The actual productivity growth rate was 3.5 per cent, (i.e. not calendar-adjusted).

Frågor om innehållet i denna publikation kan ställas till:

Lena Hagman, huvudredaktör	08-506 942 23	lena.hagman@scb.se
Bo Bergman	08-506 945 42	bo.bergman@scb.se
Eva Hagsten	08-506 942 27	eva.hagsten@scb.se
Leif Munters	08-506 945 09	leif.munters@scb.se
Bo Sandén	08-506 946 94	bo.sanden@scb.se
Lars-Erik Öller	08-506 943 33	lars-erik.oller@scb.se
Olle Djerf, konsult, SCB		olle.djerf@scb.se

Medskribenter:

Emma Persson, arbetsmarknad
Marianne Biljer, finansmarknad
Julie Bonde, finansmarknad
Sofia Nilsson, finansmarknad
Hans Olsson, finansmarknad
Karl-Johan Dahllöf, industriindikatorer
Per Ericson, nationalräkenskaperna
Andreas Lenmalm, nationalräkenskaperna
Göran Svensson, nationalräkenskaperna

Grafisk form och webbpublicering:

Monica Andersson	08-506 943 62	monica.andersson@scb.se
Arne Orrgård	08-506 950 73	arne.orrgard@scb.se